

Településfejlesztési füzetek

26.

Falumegújítás

Nemzetközi módszerek – magyar példa

Falumegújítás
Nemzetközi módszerek – magyar példa

Falumegújítás

Nemzetközi módszerek

– magyar példa

A kiadvány Theres Friewald-Hofbauer, Marija Markeš, Heike Roos, Johanna Schmidt-Grohe, Josef Attenberger, Nikolaus Juen, Charles Konnen, Carlo Lejeune, Peter Schawerda, valamint Patkós Gábor és Varró István írásainak felhasználásával készült.

Fordította:
Kádár Mónika

Lektorálta, szerkesztette:
Madaras Attila

Fotó:
Patkós Gábor

ISBN 978-963-06-4695-6

Az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium, valamint a Tápió-vidékért Egyesület közös kiadványa.

A kiadvány a Patkós Stúdió gondozásában jelent meg 2008-ban környezetbarát újrapapíron.

Nyomdai előkészítés:
Pixelgraf Bt., Kecskemét

Nyomás:
Print 2000 Nyomda Kft., Kecskemét

Előszó	7
Bevezetés	9
Vidéki térség – sorstérség	11
Mezőgazdaság nélkül nem megy semmi!	17
Környezet és gazdaság, tegnap és holnap – egy egység pólusai	25
Az identitások felfedezése és erősítése	31
Az ember és a falu	36
Hagyomány és innováció? Vagy innováció a hagyományok előtt?	38
„A polgáraink nélkül nem történik semmi!”	46
A részvételi folyamat születése a falumegújításban	49
A vidék jövője regionális összefüggésekben	53
Tápiógyörgye, egy sikeres magyar példa	59
Néhány kiragadott példa az Európai Falumegújítási Díjra pályázók közül	73
Tápiógyörgye a megszépülés útján (fotó melléklet)	91

ELŐSZÓ

Tisztelt Olvasó!

A rendszerváltást követően az önkormányzatoknak jogszabályokban világosan rögzítettek voltak feladataik, azonban a kezdetekben – az önkormányzati önállóságra hivatkozva – nem kaptak iránymutatást, hogyan is lássák el ezeket a feladatokat. Ezért sokan – a szabadság mámore helyett – inkább magukra hagyatottnak érezték magukat.

Ezen a helyzeten kívánt segíteni a Településfejlesztési Füzetek sorozat, amelyik 1992–2002-ig 25 kötetben jelent meg (+2 különszám), és kerültek minden önkormányzat számára ingyenesen átadásra. A településfejlesztés mellett a kommunális szolgáltatások ellátásához is hasznos útmutatót nyújtottak. Nem csoda, ha az akkori BM-kiadó legsikeresebb, legnépszerűbb kiadványa volt. Kevés, még fellelhető darabja ma „kincseket” ér, hiszen éppúgy aktuális. Sajnos a későbbiekben a sorozat – pénzügyi nehézségek miatt – hosszú szünetre kényszerült.

Nagy örömmel és büszkeséggel tölt el, hogy irányításom alatt sikerül most újraindítani ezen metodikai kiadványokat.

Jelen kiadványunk az Európában már régebb óta művelt, nálunk – általánosságban – még inkább csak gyerekcipőben járó falumegújítást kívánja bemutatni, mintegy első ízűként.

Elsősorban a falumegújítás legkiválóbb külföldi szaktekintélyei évtizedes tapasztalatainak, véleményének adunk most teret.

A kiadványnak markánsan elkülönülő – bár majd láthatják, gondolatiságában nagyon is hasonló elveket valló – részében mutatja be tevékenységét, osztja meg Önökkel tapasztalatait Tápiógyörgye község (Pest megye). A tápiógyörgyeiek kiváló teljesítményét ehelyütt részletesen nem méltatom, írásukból ki fog derülni, miért is ők kaptak lehetőséget a bemutatkozásra. Elég talán csak arra utalni, hogy ők voltak a nyertesei az első ízben kiírt Magyarországi Falumegújítási Díjnak 2005-ben, majd az európai megmérettetésen megosztott 2. helyet érték el, egyedülként Európa keleti feléből, a legjobb osztrák, német, luxemburgi települések társaságában. Nagyon bíznunk benne, hogy hasonló nemzetközi sikert érhet el a 2007. évi magyar kiírás nyertese, Kazár község is (Nógrád megye).

A Településfejlesztési Füzetek sorozattal még nagyon sok tervünk van. Reményeink szerint még az idén megjelenhet egy újabb kötete, amit szeretnénk, ha rendszeresen

újabbak követnének. De ugyancsak szeretnénk a korábbi füzeteket is hozzáférhetővé tenni honlapunkon. Ma csak a két utolsó szám látható, amelyek már a mai kor követelményeinek megfelelően, elektronikus formában készültek.

A falumegújítást illetően külön füzetként kívánjuk megjelentetni az Európai Falumegújítási Díj győzteseinek részletes beszámolóit (jelen kötetben ezért ezen teljesítményekkel csak érintőlegesen és távolról sem teljes körűen foglalkoztunk). Ugyancsak tervünk, hogy a 2007. évi Magyarországi Falumegújítási Díj pályázóit is bemutassuk, egy a mostanihoz hasonló kiadványban.

Dr. Szaló Péter
ÖTM
*építésügyi és területfejlesztési
szakállamtitkár*

BEVEZETÉS

Tisztelt Érdeklődő!

Magam is nagy örömmel működtem közre a Településfejlesztési Füzetek „feltámasztásában”, amely sorozat szerkesztőbizottságában csaknem az indítástól módomban volt tevékenykedni.

Ha újraindításról van szó, akkor ez meglátszódik a külsőségeken is: a korábbi puritán, lényegre törekvő füzetekhez képest most egy terjedelmesebb és feltétlenül színesebb kiadványt tarthat a kedves olvasó a kezében – nem lesz ez mindig így, hiszen elsődleges célunk továbbra is a szakmaiság. Most is igyekeztünk – meglehetősen önkorlátozással – egyfajta egészséges átmenetet megtartani a szigorúan szakmai kiadvány és a pillanatok alatt átlapozható, látványos, ámde a tartalmat elfedő képeskönyv között.

Az Európai Vidékfejlesztési és Falumegújítási Munkaközösség 1988-ban alakult, hazánk alapító tagja volt. Célja a falvak, a falusi életmód, az ott évszázadok alatt felhalmozódott értékek átmentése a jövő számára. Nemcsak egyszerű megtartást, „skanzeneket” tűztek ki azonban célul, hanem a modern kor kihívásaira megfelelő választ adni képes, élettel teli, önfenntartó, magas színvonalú életminőséget nyújtani képes falvakat. Eszközei az iránymutatás, a legjobb gyakorlatok felkutatása, ezek széles körű közkinccsé tétele.

Talán legfontosabb eszközük ezek megvalósítására az Európai Falumegújítási Díj, amit 1990 óta, két évente írnak ki.

A kiadványunk alapját képező írások szerzői valamennyien tagjai az Európai Falumegújítási Díj-pályázat nemzetközi zsűrijének. A díj első 15 évére tekintenek vissza.

Be kell ismernem, ez most nem olyan kiadvány, hogy adott probléma esetén a települési döntéshozó csak felüti a megfelelő helyen és máris kész megoldást kap. Ez valószínűleg nem is lehetséges, hiszen ahány település, annyi adottság, a megoldásokban pedig nagyon fontos az egyediség. Amit nyújtunk, az a tekintélyes szakértők tapasztalatai, kialakult álláspontja, néhány konkrét települési példa bemutatásával, illetve a – legalábbis a kiadvány elkészítésének tervéig – legkiválóbb hazai falumegújító település gyakorlata.

Egyéni vélemények sokszínűségét tükrözi és nem feltétlenül tárcánk álláspontját. Példaként említem azt a sommás alcímet, amely szerint „A vidék felzárkózott”.

Ez nyilván sokak számára irritáló lehet, mi sem gondoljuk, hogy ezzel itthon már elégedettek lehetnénk, különösen, ha tudjuk, hogy ott vidéken a falusias térségeket érintik. Ez az író hazájában lehet igaz. Mégsem tartottuk volna helyesnek, ha tartalmilag változtatunk az írásokon, átalakítjuk a nekünk nem mindenben tetsző gondolatokat: a szerkesztés csak rövidítésekre és nagyon sok „magyarításra” terjedt ki, hogy próbáljuk érthetővé tenni az ottani terminológiát.

Ez a füzet tehát nem kézikönyv. Szemléletet próbál átadni. Bemutatja, hogy ha valaki falumegújításra adja a fejét, akkor milyen átfogóan kell gondolkoznia, mennyire tervszerűen kell cselekednie, milyen ötletesnek, elszántnak, kitartónak kell lennie. És ami az egyik legfontosabb üzenete az írásoknak, hogy a tervezés/megvalósítás csak csapatban megy, a folyamat a lakosság legszélesebb körének bevonásával lehet legitim, de át kell lépni a településhatárokat is.

Madaras Attila

elnök

Falumegújítási Szakértői Bizottság

VIDÉKI TÉRSÉG – SORSTÉRSÉG

(A szerző osztrák, a bécsi Európai ARGE Vidékfejlesztési és Falumegújítási Munkaközösség ügyvezető igazgatója)

Évtizedekig lenézték, mert sok rossz fűződött a nevéhez. lassan vissza kell hogy térjen újra a szókincsünkbe ez a rövid, jól csengő szó, ami önmagában kifejezi azt, ami után vágyakozunk: a hazát. Nem a sovinizta értelemben vett hazáról van szó, ami akár egy szűk fűző, csak az intoleranciának és a másik figyelmen kívül hagyásának hagyott teret és fulladással fenyegetett, ami a földrajzi dimenziót minden emberi fölé helyezi. A haza, ahogy azt én értem, egy ösztönző, önmagát újra meg újra megújító keveréke helynek, érzéseknek és léleknek.

Ott találunk hazát, ahol megőrzik a történelem egymást keresztező és egymástól elváló útjainak teljességét, ahol a kollektív emlékezet életérzése áthatja a következő generációéékét is, de ahol néha elhagyják a kitaposott ösvényt, hogy új csapásokat vágjanak a jövőbe vezető úton. A haza érzete ott fejlődik ki, ahol csillapítják a gyökerek iránti vágyakozást, viszont erősítik a saját erőbe vetett hitet, és táptalajt biztosítanak a jövő megnyerését célzó kurázsinak.

A falu egy ilyen szülőföld. Nagy a kísértés, hogy egy ilyen egyszerű hasonlatot kijelentsünk, anélkül, hogy meggyőződnenk igazságtartalmáról. De nem is helyén való és talán veszélyes is, mert az önelégültség és a hiúság nem jó útitársak, ha Európa vidéki térségébe vezet az út. Ez egy olyan út, ami nem egy egyszerű út az ismeretlenbe, tele van akadályokkal, árkokkal és zsákutcákkal. Ahogy azt a történelemből már megtanultuk.

Növekedés. Megingás. Meghátrálás

Technológiai forradalom. Gazdasági dinamika. Úgy tűnt, egy kő sem marad a másikon, egy kerék sem áll meg, egy darabka földet sem hagynak kihasználatlanul. Az emberek mobilabbak lettek, az utak hosszabbak, az idő gyorsabban telik. A haladás, már régóta közhasználatban lévő szó, nem tartott szünetet, a vidék és lakossága használatba vette, áldásosan és kegyetlenül. Hihetetlen mértékben megkönnyítette és megszépítette az életet, és alapjaiban meg is rengette azt.

A mérleg egyezett, összességében, de az ördög, mint annyiszor a részletekben rejlett. Amíg egyesek szaftos nyereséget könyvelhettek el, mások mínuszba mentek gazdaságilag és kulturálisan egyaránt. Mindenekelőtt a gazdák és kisiparosok,

vidéki régiók¹, perifériára szorult területek, ahol beindult a mező- és erdőgazdaság iparosítása, és ahol egyre kevesebb gazda egyre nagyobb területet művelt meg. A gazdasági életben egyre jobban eloszlott a munka, új szakmák alakultak ki, régiék eltűntek, de velük együtt sok kulturális különlegesség és hagyomány is. Hatalmas elvándorlás vette kezdetét a falvakból a városokba, jelentős nyomokat hagyva maga után.

Néhányan vidáman mentek, egyesek vegyes érzelmekkel, nem kevesen fájó szívvel. Van, akit csalogatott, van, akit elüldözött az idő szelleme, ami dicsőítette a nagyot, az újat, és amit a regionális politika is támogatott. A feltétel nélküli centralizáció, a kizárólag iparterületekre való koncentrálás és a kis települések hátrányos gazdaságpolitikai megkülönböztetése meghozta – savanyú – gyümölcsét a falvaknak, amik egyre inkább háttérbe szorultak. Gazdaságilag kivéreztek, lakosságának szétfoszlottak a reményei, elfogyott az életereje és elment a kedve az önálló kezdeményezésektől. A vidéki térség jó kilátásokkal rendelkezett, hogy áldozati bárányként bevégezze az urbanizációs eufória oltárán.

Míg a falvakban az a veszély fenyegetett, hogy lassan elhalkul a gyermekek nevéte, mert már csak az idősek és néhány gazda maradt, a városi élet minősége is egyre romlott. Fogyott a tér, nagy volt a zaj, az emberek névtelenül élték életüket, és sokan alig várták, hogy legalább hétvégére hátat fordíthassanak mindennek. Vidékre utaztak, pihenni, kikapcsolódni vágytak – és amit találtak, a vidéki térség iparosítását és a magatehetetlen falusi társadalom romjait: kifosztott termősztyeppéket, ápolt kultúrtájak helyett és autózásnak megfelelően alakított falvakat, arctalanul, lelketlenül.

A kicsik erejével

Egy identitászavarban szenvedő, idegenek által meghatározott, orientáció nélküli vidéki társadalom síremléke az, ami felébresztette az emberekben a cselekvés, a változtatás iránti határozott vágyat. Változtatni a házak homlokzatán és az emberek fejében. Megérett az idő: elkezdődött a falumegújítás és a településfejlesztés, kezdetektől fogva nemcsak kozmetikázásnak szánták, hanem egy kezdeményezés, egy

¹ Már itt megjegyzem, mert sokszor fog – magyarázat híján – zavaróan előfordulni. A szerzők közül legtöbben osztrákok. A mi régió fogalmainkhoz legközelebb álló területi egységek náluk a tartományok (azok közt is kettő inkább megye méretű). Tehát náluk a régió fogalma feltétlenül kisebb térséget jelent, ami talán közelebb áll a mi kistérségeinkhez. (A szerk.)

átfogó, dinamikus fejlődési folyamat gyűjtősinórjának is, melynek célja, hogy tartósan megváltoztassa a vidéki térség élet- és gazdasági feltételeit, és hogy az érintettek, a falvak lakossága mindebben részt vegyen.

A falumegújítás egy olyan ötlet és program, melynek gyökerei a 70-es évekre nyúlnak vissza, és ami a 80-as évek óta töretlenül, állandóan megújult formában, kiegészítve, elmélyítve van jelen Európa vidéki területein, irányadóvá és egyfajta védjeggyé, garanciává vált, egy olyan meghatározó helyi politikai eszközzé, azon problémák hatékony megoldási eszközévé, amik a vidéki életet érintik és foglalkoztatják, továbbá a lakosság elsődleges reményhordozója és annak hajtóereje is lett.

Mindez mögött egy filozófia húzódik meg, egy ideológia, mely egyszerre lenyűgöző és ösztönző: nem egy mindenható állam erőszakos cselekménysorozata, hanem kis emberek felelősségteljes cselekedetei viszik a világot előre, főleg ők változtatják meg pozitív irányba saját kis világukat. Elmozdulásra van szükség az ellátó társadalomtól egy felelősségteljes társadalom felé, ahol minden egyes ember saját felelősséggel bír, ahol az önálló és civil kezdeményezést és önszegélyezést a nyitottság és a tolerancia teszi lehetővé.

Jótállás a jelenkorért

Sok minden már elindult, sok mindennek még folytatódni és változni kell. Jó néhány dolgot még el kell indítani ahhoz, hogy a fejlődés tartós és pozitív legyen. A kételkedőket és a pesszimistákat emlékeztetném arra, amit egy bölcs elme mondott egykor: meg kell próbálnunk a lehetetlent, hogy elérjük a lehetségest.

Akinek volt valaha lehetősége, hogy elmélyedjen az Európai Falumegújítási Díj projektjében, nem győz csodálkozni és elismeréssel adózni a falvaknak széles látókörük, kurázsijuk, munkájuk miatt. Azoknak, akik tesznek környezetükért és kezeséget vállalnak saját világukért.

Vállvetve menetel egymás mellett az ökológia és az ökonómia, néha kicsit tülekednek, de anélkül, hogy egymás oldalába fúrnák a könyöküket, mert egymással kommunikáló egységként, egy egész részeként értelmezik őket. Beismerik, hogy nem minden, ami megcsinálható, kívánatos is, abból a meggyőződésből cselekednek, hogy az ökológia a legjobb hosszú távú ökonómia, hogy épp az új technológiákban rejlenek a környezeti problémák megoldásának legnagyobb esélyei, és hogy az ökológiában központi munkahelyteremtő potenciál és hatalmas esély szunnyad a turizmus építésére is.

A projektek azon falvak és régiók offenzív gazdaságpolitikájáról is tanúskodnak, ahol hangsúlyt fektetnek mind a helyszínek megfelelő üzemtelepítésre, az innovatív piacfejlesztésre, a csúcstechnológiára, mind a kisiparra. Tanúskodnak továbbá egy multifunkcionális mezőgazdaság érdekében tett erőfeszítésről is, ami gyakran a kisipar, a kereskedelem, a turizmus összefonódásával jár.

Mindebben a domináns vezérvonal az, hogy minden régiónak megvan a maga vonzereje és gazdagsága, amit láthatóvá tenni és fejleszteni kell. De nem felülről indított projektekkel, hanem úgy, hogy olyan kreatív légkört teremtünk, ami ösztönzi a vállalkozó kedvet, felkelti a lakosságban az újítás iránti vágyat, az emberekre úgy tekint, mint legértékesebb tartalékunkra, az együttműködésben annak előnyeit látja, a változásokra pedig kitörés lehetőségeként tekint.

Egy mozgalmas múlt tükröképei

Európa tájait és kulturális tereit sokrétű gazdagság és sokoldalúság jellemzi. Évezredek településtevékenységi bizonyítékai, melyek a honfoglalástól a városiasodásig, elődeink természettel vívott csatáiról és hihetetlen akaratokról tanúskodnak. Az ő teljesítményüket, bolyongásukat, reményeiket, a népek, kultúrák, életfelfogások néha békés, néha viharos találkozását, összeolvadását tükrözik vissza. Első osztályú örökség, néha kevésbé látványos, eldugott, kis szegletekben fellelhető, néha pedig kimagasló és domináns. Örökség, ami gazdagít, de ami kötelességet is jelent. Kötelességet, amitől nem vonakodik a lakosság: restaurálnak, felújítanak, revitalizálnak, és ebből táplálják identitásukat.

Ők gondoskodnak arról, hogy a helységek rendezettek legyenek, minden a maga helyén legyen – épített és természeti egyaránt -, így épültek lágy és bizarr, romantikus és lélegzetelállító tájak ölelésében települések, amik szerényen beleilleszkednek környezetükbe, sármos vonzerőt árasztva önmagukból. Ugyanakkor mindig szem előtt tartják azon igényüket, hogy a legmagasabb színvonalú életszínvonalat biztosítsák a lakosoknak – az őshonosoknak ugyanúgy, mint az újonnan betelepülteknek és a vendégeknek.

A humanitás színtere

A falusi települések különösen akkor tudják vonzerejüket megmutatni, ha a szociális kompetenciáról van szó. Egy nagyszabású projekt, ahol sok mindenen kell változtatni, ahol azonban sok minden már történt is. Az élet központi kockázatait az

államnak felelősséget kell vállalni. Ez kétségtelen. De ahol a humanitás véget vet a szociális rendszernek, ott önszegélyezésre van szükség, valamint arra, hogy helyi és regionális kezdeményezések, valamint intézmények jöjjenek létre, a polgárok hajlandóak legyenek az együttműködésre, ami biztosítéka annak, hogy az öregség és a gyermekvállalás ne menekülést jelentsen számukra, és azok, akik szociális feladatokat adnak, ne kelljen, hogy feladják önmagukat. Így alakulhatnak ki új szakmák, további foglalkoztatási lehetőségek, így válhatunk nyitottá mások félelmeire, reményeire, igényeire és vágyaira.

Így könnyebb betemetni az árkokat, szétválasztani dolgozókat és munkanélkülieket, szegényeket és gazdagokat, idősebbeket és középkorúakat, férfiakat és nőket, kedvezményező és hátrányos helyzetűeket. Az ember a másikat nem egyfajta fenyegetésnek, hanem önmaga kiegészítésének tekinti. Ebből adódóan egy olyan erőteljes szolidaritás fejlődhet ki, ami a falvakat a tettek mezejévé, lakóit pedig humánus polgárokká varázsolhatja.

A falu. Egy jövőterv

A nehéz feltételek, azt mondják, a sors bókját jelentik az érintettek képességei felé. Európa falvait az évek során szinte elárasztották az effajta bókok. A falvak a kihívásokat elfogadták és méltóvá váltak rájuk, mert nem szorítkoztak csupán arra, hogy a múlt történéseit rendszerezzék, hanem arra törekednek, hogy a jelen eszközeivel győzedelmeskedjenek a jövő felett is.

És mégis: a vidéki térség még régen nincs a célban, és nem Kánaán. Sokkal inkább a jövő egy projektje, nem kevésbé igényesebb és kihívóbb, mint tegnap. Mert a világ szinte mindennap megváltoztatja arculatát, tanúi, részesei, érintettjei vagyunk az átöréseknek, számtalan problémával, globális trenddel találkozunk, melyek befolyásolják életünket. Mindez csupán azoknak jelent buktatót, akiknél az izzadság bénító félelemmel párosul, akik megadják magukat a sorsuknak, akik feladják önmagukat, és vakon követik fenntartás nélkül az idők szellemét.

Sikerre ítélve

Európa vidéki térségeit, falvait, kis- és középvárosait nem kíméli a sors. A sors, ami meghatározza az egész társadalom jövőjét, és állandó kihívást jelent, ahol sikerre vagyunk ítélve. Ha kudarcot vallunk, élettelen kő-, homok- és romhalmazzá válunk, amit négyzet- és köbméterben mérnek. És akkor nem csak a tájak és térképek változnak meg. Akkor a világunk is sok mindennel szegényebbé lesz.

Egy korszak életerejére annak termésében mutatkozik meg, írta Ludwig Börne még 200 évvel ezelőtt. Mindez azt jelenti, hogy a ma tettei meghatározzák utódaink jólétét, gondjait, és alakítják falunk jövőjét. Nagyfokú kreativitásra, úttörő szellemre és elkötelezettségre van szükség ahhoz, hogy fenntartható fejlődés menjen végbe egy településen. És ugyanilyen fontos az is, hogy meghatározzuk a jövő feladatait, valamint hogy belássuk: életünk minősége nem csak a gazdasági mutatókon múlik. Csak ott élhetünk teljes életet, ahol sikerül gyökeret eresztenünk, ahol a szociális háló és a szomszédi kapcsolatok egyaránt segítenek, elrejtett félelmeink, reményeink, vágyaink napfényre kerülnek, és ahol a művészetnek és a kultúrának köszönhetően a sebek miatti sírásnak, a csoda feletti bámulatnak egyaránt helye van.

Csodálatos korszakban élünk. Egy olyan időszakban, ahol gyorsan lapozódik a történelem könyve, ahol hidak egymáshoz közelítenek, ahol nekünk is közelítenünk kell egymáshoz azért, hogy megválaszolhassuk az egyén apró és a társadalom nagy kérdéseit egyaránt. Olyan időszak ez, ahol a holnaptól való félelem, a tehetetlenség végleg át kell hogy adja helyét az önbizalomnak, a fantáziának és a bátorságnak. Egy olyan világban élünk, ahol hazát kell biztosítanunk a reménynek, a cselekvésnek, az álmoknak és a gondolatoknak.

MEZŐGAZDASÁG NÉLKÜL NEM MEGY SEMMI!

(A szerző az ARGE – osztrák – ügyvezetője, szakértője és a luxemburgi „Nemzeti Emlékezés Hivatal” elnöke)

A falu és az azt körülvevő szántó föld évszázadokon át zárt élet- és gazdasági térség volt. Egy kis világ, egy önmagát ellátó modell. A 19. század végén, és mindenekelőtt a 20. század végén a vidéki élet ilyen formáját leváltotta a sokrétű változás és gazdasági átalakulás. Ezzel együtt járt a gazdasági szereplők változása is. A mezőgazdaság, mint a falu egykori központi gazdasági ereje, termékeivel a piac felé irányult és kinyílt, a falu lakossága már nem volt ráutalva a falu földművelőinek táplálékbiztosítására. Ezzel megszakadt az egykori kis gazdasági körforgás. Ennek a fejlődésnek a végén a globalizáció, és annak kontinenseken átívelő határtalan árukereskedelme áll.

És mégsem minden pótolható, importálható. Talán sokaknak az a célja, hogy a vasárnapi reggelihez spanyol sonkát tehessen az ír vajra és a szupermarketben olcsón kapható mediterrán gyümölcsökkel élvezhesse azt, hogy utána felvehesse a harmadik világban gyártott pólóját és elutazzon vidékre, ahol az ember egész nap kipihenheti magát a csodálatos kultúrtájban, és ahol még úgy igazán átélheti a természetet. Este aztán egy üveg jó chilei vörösbor mellett újra élvezheti az orosz vagy arab gáz adta otthon melegét. Csakhogy így meghal a vidék és vele együtt a táji környezet is.

Sok minden tűnik úgy, hogy kicserélhető és importálható. Csak a tájat², és a mögötte álló parasztokat, akiknek ez a terület ad munkát, nem lehet sem Ázsiából, sem Dél-Amerikából vagy az arab országokból fenntartani. Itt vége van az áruk kicserélésének és tetszőlegességének. A vidéki területek mobilitásunk és szabadidőnk nyomán egyre nagyobb szerepet játszanak pihenésünk eltöltésében. A sokat hangsúlyozott kiegyensúlyozó és szűrő szerep, ahol a tiszta víz és az egészséges levegő csak akkor tartható fent, ha a gazdaság és az élettér eredeti szerepei megmaradnak.

Nem sokat használ, ha településünkön vonzó munkahelyeket és turisztikai üzeme-
ket hozunk létre, ha ezzel egyidejűleg a környező tájat a világméretű versenyhez
való racionalizálás keretén belül legyaluljuk, feladjuk és hagyjuk leépülni. Természe-
tesen nem lehetséges egy apró, szétagolt mezőgazdaságnak a világpiaci árakkal

² A szerzők előszeretettel használják a „Landschaft” kifejezést. Ez minden szótár szerint tájat jelent, ezért így is hagytuk. Ilyenkor azonban nem egy-egy tájképre, hanem a település természetes és emberi kéz (gépek) által alakított környezetének egészére kell gondolni. Utóbbit különböztetik meg a „kultúrtáj” fogalommal. (A szerk.)

versenyző fenntartása. Persze, itt is érvényes, hogy a termelés önmagában kevés. A több lábon állást, a nemesítést, a terjesztést és a regionális iparhoz fűződést ugyanúgy szem előtt kell tartani, mint az újratermelő vagy megújuló energiaforrások helyi felhasználását. Ez nem elméleti követelmény, számtalan falumegújítási programnál volt rá példa, hogyan lehet mindezt megvalósítani.

Az Európai Falumegújítási Díjért folytatott küzdelemben egyre több az olyan résztvevő, aki ezt a tematikát egy különleges módon valósította meg. Legtöbbször annak tudatában, hogy a mezőgazdaság önmagában nem elég ahhoz, hogy a vidéki térséget gazdaságilag és szociálisan bebiztosítsák.

A széles körű fejlődés sikerének garanciáját a luxemburgi falvaktól kezdve, Szlovénián, Hessenen, Stájerországon át mindenütt a következő pontokban lehetne összefoglalni:

- A paraszti mezőgazdaság és erdőgazdálkodás fenntartható erősítése azon alapul, hogy tudatosan bevonjuk őket a regionális és a régiókon túlmutató vérkeringésbe.
- A helyi mezőgazdasági üzemek támogatása a település beépítetlen területének konzekvens megtartása révén érhető el. Ez azt jelenti, hogy nem adnak ki több építési engedélyt a mezőgazdasági területeken, még akkor sem, ha nagy a betelepülés igénye.
- Mezőgazdasági szövetkezetek, illetve paraszti társulások létrehozása helyi gazdálkodókkal annak érdekében, hogy a termékfejlesztés, -sokszínűség, -értékesítés érdekében nagyobb hatékonyságot érjenek el. Ennek egyik fontos kerete az EU-LEADER kezdeményezés.
- A mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás különválasztása, új alternatív foglalkoztatási források fejlesztése, ahol – bár a fantáziának semmi sem szab határt – nem utolsósorban arról van szó, hogy kihasználják a régió még kihasználatlan területeit. Ebben fontos szerepet játszik az energiatermelés, mint a biomassa-felhasználás és a gazdák szélenergia-ellátásban való részesedése.
- Mezőgazdaság, összhangban a természet- és környezetvédelemmel, mint a tájvédelmi, tájapolási és turisztikai szolgáltatók partnere.

ITT AZ IDŐ A PÉLDÁK BEMUTATÁSÁRA?

ALHEIM-OBERELLENBACH, HESSEN (D), 2000³

Oberellenbachnak 421 lakosa van és Alheim település része. A lakosság magáénak vallja a megújítási célokat, melyek az Agenda 21 szerint a fenntarthatóságra épülnek. Ennek megfelelően egy sor intézkedés született, melyek megfelelnek e feltételeknek és egymással összekapcsolódva egy egységes, átfogó projektet eredményeznek.

Kiemelkedők a mezőgazdaság regionális vérkeringésbe való bevonásának kezdeményezései és annak pozitív eredményei. Ebben különösen a Bunt-Lützelstrauch régió kezdeményezése tűnik ki, ahol sikerült létrehozni a biogazdálkodás, a hagyományos kézműipar és a turizmus ötvözetét. A megfelelő munkalehetőségek megtartása és újak teremtése terén is van a településnek mit kínálnia. Mind a mezőgazdaságban, mind a kézműiparban és a szolgáltatások terén is sikeres kezdeményezéseket mondhatnak magukénak.

Példamutató a tájgondozás is. A mezőgazdaságot különféle tájrendezési intézkedésekkel aktívan alakítják, és mindezt a „művészet a tájban” érdekes formáival egészítik ki. Mindez jelzi a fantáziát, bátorságot, és hogy képesek a megszokottól elszakadni. Nagy figyelmet szentelnek a településfejlesztésnek is. Mindez – örvendetes módon – úgy történik, hogy takarékoskodnak az energiaforrásokkal, és előnyben részesítik a megüresedett telkek beépítését az új beépítésekkel szemben.

Különösen nagy az elhivatottság a megújuló nyersanyagok és az alternatív energiahasznosítás terén. Részben már megvalósult, részben még a tervezés folyamatában van a repceolaj-fűtésű bioudvar, a napenergiát hasznosító berendezés, valamint a vízi energia áramtermelésre való felhasználása.

Mindezek olyan tevékenységek, melyek nagy elhivatottságról árulkodnak a mezőgazdasági termelés ökológiai tudatossággal összekapcsolt új módszerei iránt.

Alheim-Oberellenbach az Európai Falumegújítási Díjat kiváló minőségű, egységes, fenntartható és a falumegújítás mottójához méltó teljesítményével érdemelte ki, különösen elismerve ezzel a turizmus, a mezőgazdaság és a kézműipar példamutató összekapcsolását, valamint ugyancsak példás szociokulturális kezdeményezéseit.

³ A továbbiakban is a településhivatkozások szerkezete: település; ha nem önálló, mely településhez tartozik; ország (kivéve, ha ez egyértelmű) vagy tartomány; az az év, amikor Európai Falumegújítási Díjra pályáztak. (A szerk.)

HEINERSCHIED, LUXEMBURG, 2004

Az 1060 lelket számláló Heinerscheid Luxemburg északi részén, Belgium és Luxemburg határán, Clervaux tartományban található. A település elsődleges fejlesztési céljait az Ösling területére alapozták, melyre széles, főleg mezőgazdasági célokra használt felföldek, mélyen bevágó, szélenergiában gazdag folyóvölgyek és főként erdős területek jellemzők. Az Our folyó a település keleti részén folyik, s képezi egyúttal a luxemburgi–német határt is.

Heinerscheid az Our-völgyi Természeti Park (SIVOUR) Szövetségének székhelye is, melyhez 13 település tartozik, és melyeknek közös célja a régió fenntartható fejlődése. A természetvédelmi park fenntartója számtalan természeti és tájvédelmi projektet szervez a régió hosszú távú megerősödése, a minőségi turizmus elősegítése érdekében, céljuk továbbá, hogy rendezvényeikkel tájékoztassanak is. Különösen azon minőségi és utánzásra méltó tevékenységek és intézkedések szembeötlők, melyeknek célja a mezőgazdasági foglalkoztatás megtartása és új munkahelyek létesítése. Ezért Heinerscheidben az Our Természeti Parkkal együtt próbaként új területeket vetettek be, míg Karlborban egy közös olajfinomító teszi lehetővé az étolaj-előállítását. Cornelyshaffban létrehoztak egy központot, ahol a régióban előállított termékek – sajtok, mustár – feldolgozása történik, valamint megnyitottak egy éttermet és egy vendégházat, ahol alkohollepárlással is foglalkoznak. Ezen kívül havi rendszerességgel szerveznek piacot. A tematikus tanösvények (a „Champs-Élysées-k”) művészi módon tájékoztatják a helyieket és a turistákat a regionális termékek sokszínűségéről.

Említésre méltó a szélpark is, mely Luxemburgban 12,2 MW-tal a legnagyobb, így jelentősen hozzájárul az ország megújuló energiaforrásainak fejlődéséhez. Az évi kb. 22 MW-os összteljesítmény megközelítőleg 5000 háztartás számára biztosítja az energiafüggetlenséget. A település polgárai ezen jövőt meghatározó projektben 22,5%-os cégrészesedéssel vannak jelen.

Az 1994-es településfejlesztési tervben Heinerscheid fenntartható alapelveket dolgozott ki a településfejlesztésre is. Megpróbálják korlátozni a település szétterülését, a területfelhasználást, amennyiben a régi építményeket felújítják, és csak kevés új építési területet jelölnek ki.

GYÜMÖLCSÚT

JAVOR-JANČE, SZLOVÉNIA, 2004

Ezen projekt súlypontját a regionális város–vidék partnerség képezi. Nincsen sem természetvédelmi park, sem kifejezetten wellnes- vagy szállodaturizmus. Elsősorban a tudat kialakításáról és arról a tényről van szó, hogy környezetünkkel együtt kell „élnünk”, ha nem akarjuk, hogy pihenőövezetünk tönkremenjen – egy szimbiózis nagyváros és annak környéke között.

Ljubljana ma egy nyugatias város, annak minden előnyével és lehetőségével. Ljubljanát egyedülálló kultúrtáj veszi körül – kis birtokszerkezetű, sok mezőgazdasági területtel, csodálatos gyümölcsösökkel és az azokba ágyazódó gazdaságokkal, ahol azonban az utóbbi időben már csak idősebbek laktak. Tehát egy olyan terület, ahol már nem érte meg a régi gazdálkodás, így a kis gazdaságok veszélybe kerültek.

Lehetne „passzívan” is szanálni, az előrelátható „koncentrációs folyamatra” várni, majd racionalizálni: a sok haszontalanná vált gyümölcsfát kivágni, nagy szántóterületeket létrehozni, és nagy gépeket használni, hogy hozzájárulhassanak az amúgy is meglévő termelési többlet és környezeti problémákhoz. Így lehetne a ljubljana-i pihenőövezetet racionalizálni. Ezen helyzetből kiindulva szövetkezett 36 gazdaság és közös vállalkozást indítottak: egy gyümölcsúttal, mint céllal, ahol a ljubljana-i polgároknak is jelentős szerepet szántak.

Először is a gyümölcsstermesztés hagyományait kellett újraéleszteni. A gyümölcsöshöz nagy tűrőképességű bogyósokat telepítettek, mindezt nagy figyelemmel beépítve a széttagozódott tájba. A vállalkozás nem volt túl nagy, családi vállalkozásként is működtethető maradt, és nagy ökológiai érzékkel vezették. De mivel a termelés önmagában nem elegendő, marketingstratégiaként elindítottak egy nagyszabású tudatformálási folyamatot a termelőknél és a régióbeli fogyasztók, elsősorban a ljubljana-iak között is. Ha a városiak a vidéki tájat pihenésre, valamint arra akarják használni, hogy megélhessék a természetet, akkor szó szerint együtt kell élniük az ottani tájjal és emberekkel. Ez nemcsak azt jelenti, hogy évente párszor helyi termékeket kell vásárolni, hanem az egész fogyasztási szokást is új szempontok szerint kell definiálni. A helyi termékekhez jönnek még a szezonálisak, ami azt jelenti, hogy ne délről importált földi epret vásároljunk karácsonykor, hanem várjunk tavaszig, amíg az a házunk előtt is megterem.

Ezt azonban nem lehet csupán szép szóval megteremteni, ehhez szükség van a klasszikus tudatépítésre is. Meg kell tanulnunk és értenünk, mi életünk alapja, és hogyan függ össze az anyagok körforgása. Nem elméleti ismeretsajátításra van szükség, hanem közvetlenül az „anyatermeszetre”. Játékos szórakozásra, élményekre, kézi és művészi tevékenységre, és a legjobb, ha mindez a meglévő természetes anyagokkal történik. Így vált lehetővé, hogy évszakokhoz köthető ünnepekkel, rendezvényekkel, valamint a városi döntéshozók támogatásával létrejöhetett egy regionális és szezonális vásárlási öntudat. A projektnek, mely még csak most indul, már most megmutatkozik az eredménye. Az üzemképtelenség veszélyétől fenyegetett parasztgazdaságok helyébe olyan fiatal vállalkozók kerültek, akik átállítják az üzemet az újfajta termelési módra, hogy újra megérje a gazdálkodás.

STEIERISCHES VULKANLAND, STÁJERORSZÁG (A), 2004

Kelet-Stájerország a 40 éves periférikus vasfüggöny menti helyzetéből adódóan Ausztria „szegényháza” volt. A régióra a gyenge gazdaság és a magas elvándorlás volt jellemző. A sokdimenziós és Európa-szerte egyedülálló projekt többek közt főként a mezőgazdaságról és a tájról szólt. Ebben a szektorban a váltás tálcán kínálta magát. Sok más példa helyett a fejlődés egy kis üzem példáján jól is bemutatatható. Egy kis parasztgazdaságot sikerült átállítani az apai örökségű kukorica alapú sertésstenyésztesről a bortermelésre és a saját sertésáruk előállítására. Mindezt rendkívül tetszetős formában, és a fogyasztók legnagyobb meglepedésére: látványpince, egy majdhogyanem misztikus szalonnaérlelő kamra és a borozóasztaltól is folyamatosan látható ősi magyar gyapjas sertések felhasználásával. Hogy láthassuk az újszerű kezdeményezések sokrétűségét és sokaságát, íme címszavakban néhány egyéni újítás a mezőgazdasági és a tájrendezési szektorból:

- Kukorica és több más, a kukorica betakarításakor keletkező anyagok hasznosításának koncepciója
- Zöld biofinomító – a legelők zöldjének technikai felhasználása
- A helyi energiaügynökség biogáz-offenzívája
- Egészséges táplálkozás a régióból
- Fajtatiszta gyümölcsök hasznosítása
- Ivólevek és mustok
- Vulkanlandi reggeli minden érzékszervnek
- A falunk boltja – regionális termelői sarkok kialakítása
- Zöld Reménység Erdő – az erdőgazdálkodás újraélesztése szövetkezetekkel
- Erdőgazdálkodási szövetségek, biomasszafűtés támogatása családi házakban és középületekben
- Zöld biofinomító – tejsavnyerésre
- Kukoricaadszorbens kukoricacső-granulátumból
- Tájfejlesztés – a vulkanlandi pásztorok hústermékei
- Legelőkezdeményezések – a külterjes legelőterületek növelése
- Vulkanlandi sonka – egy egyedülálló nyers sonka (Vulcano) kifejlesztése
- Nagy szárazanyag-tartalmú müzliszeletek készítése
- PSO – kiváló minőségű vetőmag (füvek, lóhere) kifejlesztése a hegyoldalak eróziójának elkerülése és az értéknövekedés érdekében
- ÖKOFIT mezőgazdálkodás – innovatív gazdálkodók versenye (10 projekt)

Mindegyik programnak van egy közös jellemzője: átállás a regionális értékteremtésre, a mezőgazdaság leválasztása a globalizált piacról, figyelembe véve az egészséges és jó szerkezetű kultúrtáj potenciálját is. Az elért értékteremtés mellett sikerült a

megváltoztatott gazdasági módozattal a fenntarthatóságot és a környezet kímélését is jelentősen javítani. Figyelemre méltó továbbá a lehetséges mezőgazdasági teljesítmények bevonása az újratermelő alapanyag és a regionális anyagkörforgás területén.

Gazdálkodók körében végzett közvélemény-kutatás során jól összehasonlíthatóak egymással az eltérő beállítottságok. Látható továbbá, hogy az utóbbi időben – az általános gazdasági negatívumok, az egyre gyakoribb mezőgazdasági üzembeszakadások, valamint az erősödő globális versenyfeltételek erősödése ellenére – az élethelyzet javulása tapasztalható a térségben.

De hogy ezen változások hangulata túlmutat a mezőgazdaságon, megmutatkozik a turizmusban is. Ebben a régióban található az ismert termálfürdő, Bad Gleichenberg. Turisztikai centrumként, a termálfürdő üzemeltetői állandóan keresik az újítási és javulási lehetőségeket. Ehhez vannak ötletek a wellness és az ahhoz kapcsolódó területeken megvalósítható további látványosságokra. De azt is mérlegelik, nem lenne-e jobb a már meglévő helyi kezdeményezésekbe befektetni, hogy egy közös kínálatot dolgozzanak ki a termálfürdővel együtt és arra építve. Vagy másként fogalmazva: keresik a turizmus, a regionális mezőgazdálkodás és a kézművesség területén rejlő közös lehetőségeket.

Bárhogy is döntenek, pont ez az összefonódás hozná meg az egyediséget és az összetéveszthetetlenséget. Hiszen más területeken is létrehozható a termálfürdő és a wellness különleges látványosságainak ötvözete. De a helyi tájegység, annak hagyományával, jellegzetességeivel, és az arra épülő egyedi lehetőségek konkrét bevonása már nem pótolható mással.

KÖRNYEZET ÉS GAZDASÁG, TEGNAP ÉS HOLNAP – EGY EGYSÉG PÓLUSAI

(A szerző szlovén, a Bledi Nemzeti Park igazgatója)

Az Európai Falumegújítási Díj első 15 évében végrehajtott munkája is jól mutatja, milyen érdekes és különleges időszakot is élünk. Amikor 1990-ben először átadták a díjat, a régi határok és viták épp, hogy csak széthullóban voltak, és a régi politikai rendszer teljes megszűnésével hamarosan új lehetőségek nyíltak meg az „európaiasodás” számára. Ami következett, az az új utak közös, de elfeledett európai gyökereinek újrakeresése volt, amit nagy remények és elvárások öveztek. A nyolcadik falumegújítási díjat 2004-ben már az egyesült Európa 25 tagállamának keretein belül adták át.

A 15 év tapasztalatai bizonyítják: a fejlődés mindig is egy folyamat volt, és az a mai napig is, ami olyan emberek fejében alakul ki, akik nem ijednek meg attól, hogy jövőjük kialakítása érdekében tanuljanak múltjuk és jelenük kritikus szemlélésével. Ez a tudat Európa mindkét részén ugyanúgy alakult ki: Nyugat-Európában a kormányok gyorsan felismerték a vidékfejlesztésre irányuló tervek anyagi támogatásának szükségességét, Kelet-Európa vidéki területein és néhány más országban pedig kísérletet tettek a mezőgazdaság kollektivizálására és iparosítására.

Európa régióinak eltérő kialakítása és az országok különböző fejlődési útjai miatt jól átgondolt intézkedésekre van szükség, melyek mind kulturális és társadalmi aspektusokon alapulnak, és összefüggésben állnak az ökológiai tevékenységekkel. A vidékfejlesztés struktúrája az ott élők eziránti érdeklődésétől függ, akiket be kell vonni a regionális, nemzeti és nemzetközi rendszerekbe. Mindehhez elengedhetetlen az érdeklődési körök, valamint az együttműködés és a kompromisszumkészség mérlegelése.

A vidékfejlesztés nemcsak egy „univerzális” igény, hanem a modern Európa gazdasági igénye is. Olyan fórumot képvisel, ahol a gazdasági, kulturális, szociális és természetpolitika találkozik, és mindezt a különböző szociális csoportok érdekeinek tekintetbe vételével egymáshoz igazítják. Csak az ilyen megoldások elégíthetik ki az érdekképviselőket és az emberek életminőségre és kreativitásra kialakított igényét, valamint biztosítják a természeti tartalékok fenntarthatóságát. Általánosságban elmondható: a fejlesztésnél arról van szó, hogy megtalálják egyrészt a gazdaság és a területrendezés, valamint a kultúra, a természetvédelem és a szociális igazságosság közti egyensúlyt. A siker valójában nagyrészt a fejlesztési projektben részt vevők

egymáshoz való kapcsolatától, annak mélységétől, mértékétől, másrészt a köztük felosztásra kerülő felelősségtől is függ. Ha már minden lehetőséget kimerítettek arra, hogy valamennyi egyénnek a kulturális és természetes értékek megőrzése mellett jobb élet-, munka- és szabadidős feltételeket megteremtsék, akkor beszélhetünk fejlesztésről.

Egy gazdaságilag és társadalmilag megvalósítható projektnek sok tényezője van, és számtalan igénynek kell megfelelnie:

- célja a belső, egységes fejlődés, ami része a helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi, főként európai rendszernek, mely a vidéki területeket integrálja a fejlesztési törekvésekbe;
- kihasználja a régió természeti, gazdasági, kulturális, szociális és emberi lehetőségeit, azzal a céllal, hogy garantálja a természetes adottságok fenntartható alkalmazását, a tisztán gazdasági és társadalmi aspektusok mellett, a természetvédelmi intézkedések, valamint a helyi munkahelyek teremtését és megtartását is;
- koordinatív feladatokat lát el, különböző fejlesztési törekvéseket hoz egy kalap alá és teret ad az új ötleteknek;
- menedzsmentet, információkat, prezentációt, marketinget, valamint átláthatóságot igényel, és emeli egy terület megítélését;
- más európai uniós országokkal, az Európai Unióval és a különböző kutatási területekkel való együttműködést igényel, és kiterjeszti a vidékfejlesztés gondolatát a határokon túlra;
- úgy alakítják ki, hogy hozzáilleszhető legyen a mindenkori tapasztalatokhoz, igényekhez, és hogy garantálja az egyén helyét a fejlődési folyamatban;
- vizionáló, de a megvalósításra is törekszik, érthető, pontos, célirányos, szisztematikus, logikus, elfogadható, ösztönző, konzekvens, realista és hatékony.

A következőkben kétfajta projekt kerül elemzésre, mindkettő nagy értékkel bír. Az első csoportra a gazdasági és a természetvédelmi érdekeltség példamutató szimbiózisa jellemző, a második bemutatja, hogy a legkedvezőtlenebb gazdasági és társadalmi feltételek sem törhetik le a vidéki régiók élni akarásának vágyát.

A kihívás: mezőgazdaság, kultúrtáj és környezetvédelem

Mi a közös a Nagy Walsertal bioszféraparkban (Ausztria), az Eifeli Nemzeti Parkban (Észak-Rajna-Westfália) és a Veliki Természetparkban (Szlovénia)?

Ezen projektek mindegyikének ugyanaz a mottója: egy védett területen élni és dolgozni. Célja, hogy kihasználja a terület természeti, kulturális és más adottságait,

megőrizze és bevonja azokat a jövő tervezésébe, más szóval felismerje a kihívásokat és a lehető legjobbat hozza ki belőlük. Az emberiség és a civilizáció évszázadaiban Európában új természeti tényezők keletkeztek, új kulturális és anyagi értékek jöttek létre. Közép-Európában az ember természeti környezetét munkájával, különösen a mező- és erdőgazdasággal alakította és illesztette a természetet saját igényeihez. Ennek következtében az „érintetlen természet” kifejezés csak korlátozott értelemben használható.

Mivel a természetvédelemben és a vidékfejlesztésben nyilvánvalóan sok a közös vonás, Európában a „természetvédelem” fogalma alatt főként a kultúrtáj védelmét értjük, amit a földművesek évszázadok alatt alakítottak ki. A táj eltűnése és szétrombolása egy régió gazdasági és kulturális identitásának, valamint számtalan növény- és állatfaj elvesztéséhez vezetne, ami sok esetben meg is történt.

Ez megmutatja, hogy a mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a környezetvédelemben több a közös, mint amennyit bevallunk. Célunk a fenntartható fejlődés garantálása minden olyan területen, ahol szükséges a természeti források alkalmazása, ezen belül azok állandó rendelkezésre állása.

Ez közelebb visz minket a fent említett projektek középpontjához, a mezőgazdaság és természetvédelem vidékfejlesztésben betöltött szerepéhez. A természeti politikának tehát különösen nagy érdeklődést (és felelősséget) kell mutatnia a mezőgazdaság mint a vidéki terület egy gazdasági szegmense felé. A természetvédelem másrészt garantálja a produktív mezőgazdasági és erdőgazdálkodási tartalékok megtartását, míg az erdőgazdálkodás hozzájárul a kultúrtáj mint természeti egység megtartásához. A természet és a környezet védelménél semmiképpen sem egy olyan dolog védelméről van szó, ami kevésbé fontos az embereknek, és azokkal alig áll kapcsolatban. Az ember a maga szociális, kulturális és politikai igényeivel éppen hogy központi része a természetnek és a környezetnek. Ez a gondolati kiindulás egy fontos lépés előre, elrugaszkodás attól a hittől, mely szerint azért védjük környezetünket, hogy megtartsuk a növények és az állatok életterét, és annak felismerése, hogy mindezt inkább két okból tesszük: először is, hogy megőrizzünk egy életteret, másodsor, hogy megőrizzük azon forrásokat, melyek lehetővé teszik az emberi életet. Elmondhatjuk, hogy a környezetvédelem a mezőgazdaság szolgálatában áll. De ugyanúgy szükség van a mezőgazdaság védelmére is, ami a kultúrtájat és annak formáit annak művelésével tartja fent. Közös nevezőjük a természeti erőforrások fenntarthatósága, mely minden élő szervezet létezésének alapkövét képezik. Mivel – és ebben teljes az egyetértés – a természet hatékony fenntartása csak a mezőgazdaság és a természetvédelem együttműködésével lehetséges, olyan projekteket kell elindítani, melyek erre alapoznak.

Ezen utóbbi felismerésnek különösen az EU által kezdeményezett és támogatott fejlesztési stratégiákkal kapcsolatban van jelentősége, ahol a mezőgazdasági intézkedések egyre inkább a természeti erőforrások – föld, levegő és különösen a víz – megőrzésére irányulnak. A védett régióknál általában olyan területekről van szó, ahol állandóan szükségük van arra, hogy önálló kezdeményezéseket indítsanak, melyek segítségével kihasználhatják a természeti és kulturális előnyöket, és a legjobbat hozzák ki a régióból. A régió ily módon érdekes és fejlődőképes marad. Ha ilyen példákkal járnak elől, mindez túlmutat a gazdasági hasznon, segíti a természet megőrzését és a vidékfejlesztésnek az eleven kapcsolatát, valamint azt, hogy felismerjék: ez a kapcsolat mindkét szektor számára hasznot és lehetőséget jelenthet.

Hagyomány és kultúra – az új gazdasági teljesítmény alapjai

Keleten sok minden történt. Számtalan kitűnő, nagyszabású európai projekt erősíti azon feltételezésünket, hogy a vidékfejlesztés intézkedéseinek kiadásai nagy nyereséget hoznak. Az emberek fejlődéssel kapcsolatos érzékenységének fejlesztésével segítenek a döntéshozatal megtervezésében, erősítik öntudatukat, illetve kezdeményezési kedvüket, és kialakítják felelősségtudatukat. Még ha a döntéshozatalban nem is lehet a képzeletbeli létra egy lépcsőfokát sem átugrani, a gondos tervezéssel – hol könnyebben, hol nehezebben, hol több, hol kevesebb visszaeséssel – mégis sikerül azt a legjobban megmászni.

A sikeres projekt olyan, mint egy nővér, aki megtanít minket felmászni és visszatesni, átélünk vele mélypontokat és sok jót, utánozzuk, de előbb-utóbb megtanuljuk a magunk útját járni, le szeretnénk tisztelni a saját erőnket, és ezáltal szert tehetünk bizonyos elégedettségre.

Az Európai Falumegújítási Díj olyan terveket is nyomon kísér, melyek még kezdeti stádiumban vannak, mégis fontos szerepet töltenek be: kiemelik a vidéki területek élet- és munkaciklusát, hogy vetés nélkül nincs aratás sem. Nemcsak a tavasz és az őszi fontos, hanem a tél is jelentős, mert azt az időt jelenti, amikor megtervezhetjük a tavaszt.

Projektek, melyek az utóbbi években váltak jelentőssé, mint például Magyarországon, Szlovákiában, Csehországban, Lengyelországban, Szlovéniában, Kelet-Németország egyes területein, Szardínián, Görögországban, Romániában stb., bizonyítékaik a vidéki régiók újfajta vitalitásának, ahol egyre vonzóbb az élet, a munkahelyek, és ahol egyre többen ismerik fel a munkahelyi és személyes esélyeket is.

A projektek ereje a következőkben rejlik:

- A helyiek maguk akarnak dönteni jövőjükéről és nem akarják, hogy kívülről irányítsák őket.
- A tervek kezdeményezői kihasználják a régió történelmi teljesítményeit és jellegzetességeit. Így kapnak ihletet a projektek szellemi vezetői, akik mindig is keresik a falu megújításának lehetőségét.
- Egyre nyilvánvalóbb, hogy a sok anyagi forrás nem mindenképpen előfeltétele a sikeres projektnek. Ellenkezőleg: megmutatkozott, hogy a nehéz körülmények közt létrejött projektek erőt merítettek az együttműködésből és abból az akaratból, hogy közösen legyőzzék a kihívásokat.
- Helyi gazdasági és kulturális hagyományok stabil alapot teremtenek a tervekhez. A hagyományok, a kisipar, a mezőgazdaság és a turizmus elengedhetetlen részét képezi a projekt gazdasági részének, míg a kulturális hagyományok jelentős szellemi támogatást nyújtanak megvalósításában.
- Sok projekt nagy sikereket hoz a kis iskolájának bizonyul, és ezáltal az európai jövőbe való befektetést is jelent. Az érintettek megtanulják a szisztematikus munkát, a problémák megoldását, a döntéshozatalt, és hogy használják azon képességeiket, melyek segítenek az Európai Unió támogatásainak elnyerésében.
- A vidékfejlesztés hagyományos értelemben vett projektjei során az érintett régióknak könnyebben sikerül hozzájutni az EU anyagi támogatásaihoz.

A szabadságnak, hogy saját sorsukról dönthessenek, azon országokban és államokban van különös jelentősége, ahol mindez évtizedeken keresztül tilos volt. Sokakat megmámorított a szabadság íze, amit felváltott a gazdasági túlélésért folytatott harc, mivel a politikai rendszerek felbomlása elkerülhetetlenül magával hozta a társadalmi és kulturális struktúrák összeomlását is. Kelet-Európa vidéki területein az új sémák és jövőorientált projektek gazdasági és társadalmi alapigényeket képviselnek. Még ha bizonytalan is az idő, amiket élünk, épp azok a minőségi projektek, mint amilyeneket az Európai Falumegújítási Díjára nyújtanak be, teremtenek új tervezési és fejlesztési lehetőségeket az infrastruktúra, az új technológiák, a mezőgazdaság, valamint a turizmus, a szociális ellátás és a munkahelyteremtés területén.

Ezeken a területeken az Európai Unióhoz való csatlakozás tette lehetővé, hogy a vidéki területek további támogatáshoz jussanak. A siker természetesen attól függ, milyen hatékonyan használják fel az anyagi eszközöket. Azok a régiók, akiknek konkrét gazdasági elképzelésük, egyértelműen definiált prioritásaik vannak, akik kvalifikált munkaerővel rendelkeznek ahhoz, hogy ötleteiket megvalósítsák, nagy előnyökkel indulnak a versenyben.

Azok a projektek, melyeket az Európai Falumegújítási Díj során megismerhettünk, rendelkeznek ezzel a potenciállal. Sőt, sokan már behozták nagy nyugat-európai testvéreikhez képest lemaradásukat, vagy hamarosan megteszik azt, különösen akkor, ha sikerül identitásukat, természeti környezetüket és kulturális hagyományaikat megtartaniuk és saját régiójuk gazdasági kínálatába beépíteniük.

Véggövetkeztetés

Az európai táj egy sokrétű természeti terület, ahol a mediterrán táj számtalan hegységbe megy át, melyeket aztán az Északi-tenger partjai váltanak fel. Egy különleges kulturális régióról van szó, különböző kultúrák találkozásáról, melyek közösen felelősek a kontinens kialakításáért, és akik az emberek együttéléséről tanúskodnak, akiknek világképét a zene, a nyelv, a vallás és a hit, a hagyományok, az építészet és a gazdasági gyakorlat alakítják. Az európai vidéki területek fontos élet- és gazdasági teret jelentenek, melyek évszázadokon keresztül fennmaradtak, egyfajta munka és gazdaság jellemzi őket. Ők képezik az új munkahelyek alapját a turizmus, a kézműipar, a mezőgazdaság, az erdőgazdálkodás és az ipar területén. De ezenkívül a test és a lélek pihenését szolgáló területeket is jelentenek. A régiók sokrétűsége számtalan lehetőséget kínál a látogatók számára, hogy kipihenhessék magukat, és szellemileg gazdagodhassanak.

A vidékfejlesztési programokkal minden nemzet, régió és falu hozzájárul Európa gazdasági, szociális és kulturális teljesítményéhez, és minden lépéssel történelmet ír. Amit ma sikerül megteremtünk, holnapra már történelem lesz, történelem, mely örökséggé válik. Ez az ötlet kell hogy vezéreljen minden európaikat létük értelmének keresésénél.

AZ IDENTITÁSOK FELFEDEZÉSE ÉS ERŐSÍTÉSE

(A szerző a belgiumi német nyelvű közösség falumegújítási koordinátora)

A vidéki öntudat erősítése a vidék fejlődésének alapköve. Azon európai régióknak lesz jövőjük, melyek lakói büszkén mondják el magukról: szeretek ezen a vidéken élni.

RODAKI, BILDEIN, RODT

Rodaki (Klucze település része) Dél-Lengyelország egy szegény régiójában található. A jobban képzett munkaerő többnyire elvándorol: a központba rossz a közlekedési lehetőség. A falu hangulata mégis jónak mondható. „Ne halat adj az embernek, hanem tanítsd meg halászni” mottóval egy csoport szociális munkát végez, ahol tavasszal szegény családoknak bocsát rendelkezésre libákat. A libák és a konstruktív emlékezés a saját történelmükre, melyre bár mindig is a szegénység volt jellemző, mégis bátorsággal, bizalommal tölti el a falu lakóit a jövőre nézve.

Bildein (Burgenland) 1960 és 1990 között lakosságának csaknem 40%-át elveszítette. Lakóinak többsége – „vasfüggöny menti halott településként” – Bécsbe és annak környékére jár ingázóként, ahol gyakran egy második otthont is fenntartanak. Sokan csak hétvégére térnek vissza a faluba. Magukra vállalják ezt a fáradozást, mert értékelik szülőföldjüket, „Bildeint, a határok nélküli falut”. Újabban borarchívum, borkultúrház, történelmi ház, üzlet és faluterem pezsdíti fel az életet, és teremt találkozási pontot és új életminőséget.

Rodt Belgium német nyelvű területén található. Ebben a régióban az 5% alatti munkanélküliség igen kedvező. De sokan járnak át Luxemburgba, Vallóniába és Brüsszelbe vagy Németországba dolgozni. Az ország- és nyelvi határok már nem jelentenek problémát. Az 512 lakos kifejezetten rajong az egyesületekért, csupán falu-egyesületből működik 12 aktívan egész évben. Labdarúgó pálya, síknyhó, sörmúzeum, faluház, mindezt egyesületek építették, tartják fent és ápolják önkéntes alapon. A rodtiak aduásza a társadalmi közelségben és összetartásukban rejlik.

Egész Európában élnek emberek falvakban és vidéki településeken meggyőződésből. Lemondanak a városok látszólagos előnyeiről. Hogy miért? Csak mert szeretik szülőföldjüket? Értékelik – a város anonimitásával szemben – az átlátható társadalmi háló nyújtotta biztonságérzetet? Előnyben részesítik az együttműködést a város egyénekre épülő, egymással konkuráló létével szemben? A helyi kötődés, a származás vagy a természet szeretete határozza meg beállítottságukat? Honnan származik az élet és a vidék közötti oly nagyfokú egyezés, amit identitásnak vagy azonosulásnak

nevezünk? Aligha törekedtek minderre jobban, mint a 20. század végén és a 21. század elején. De mi rejtőzik a vidéki térség mögött?

A vidéki térség máshogy működik

Az ember identitása abban áll, hogy megkülönböztethető más emberektől, de akkor is ugyanaz az ember marad, ha megváltozik. Ezen állandó változás folyamatosan megfigyelhető a „hozzátartozás” és az „elhatárolódni akarás” területén. Az, hogy egy meglévő csoporttal való azonosulás külső jegyét saját magunkénak mondjuk, és ezzel azonosulunk, egy folyamatos és változó folyamat, mely sokfajta identitással, különféle tapasztalatszerzéssel jár együtt. Ezen logika mentén világos lehet, mi különbözteti meg a városlakót a vidéken élőtől. A finn falumegújítás aktivistája és az 1992-es alternatív Nobel-díj tulajdonosa, Tapio Mattlar így foglalta össze a vidéki öntudat 4 pontját:

„A finn ‚falusi köztársaságoknak’ egyedi ellenviláguk van. A globalizáció és gazdasági háború helyett lehetséges a gazdasági szövetkezés, a növekvő elmagányosodás helyett visszatérhetnek az emberek a közösségekbe, az érzelmi válság helyett kulturális sokrétűséget és személyes gyarapodást kínálnak. A városokon kívül megvan a lehetősége – az ökokatasztrófa helyett – a fenntartható fogyasztásnak, az egészséges környezetnek, táplálkozásnak, valamint a magas életszínvonalnak.”

A falu: érzelmi és mentális azonosulás

Még ha a falu már régen nem azt az életet jelenti, megmarad mégis olyan létezőnek, ahová a gyerekek belenőnek, és ahonnan még mindig fontos társadalmi mintákat vehetnek át. A közös iskolába járás, a szomszéd ház nyitott ajtaja, az általános együttérzés a haláleseteknél, a spontán szomszédi segítség vagy sikeres egyesületi ünnepek mind olyan élményt jelentenek, mely csak kevés vidéki embertől áll távol.

Vidéken mindenki ismer mindenkit. Ebből adódik a társadalmi közelség, melynek jótékony közösségi élményei a jó szándékú gondoskodásban fejeződnek ki. De rossz esetben a társadalmi nyomástól a rosszindulatú pletykáig is terjedhet. Az létezőre iránti vágy és az, hogy az ember egy közösségben jól érezze magát, az első érzelmi formája az identitásnak, melyet egyébként egyre inkább befolyásolnak falun kívüli, regionális tényezők is (például sportegyesület, továbbképzési lehetőségek stb.).

Ez az érzelmi identitás kiegészül egyfajta térségi identitással. Ez erős helyi gyökereket, térbeli kötődést jelent: „Minél többet tud valaki egy térség történelméről,

gyökereiről, annál jobban megérti a tájat, az embereket, és annál jobban tud azonosulni velük” – fejt ki Erwin Zillenbiller, két történelmi háttérű LEADER-projekt kezdeményezője. A művészet, a kultúra és az archeológia azok a további elemek, ami által a falusi és a regionális identitás erősíthető. Ha azonban ezen érzelmi azonosulást ki is akarjuk fejezni, egy további tényezőnek kell még szerephez jutnia: nemcsak társadalmi közelségre van szükség, hanem az abból adódó képességre is, hogy vidéken is megszervezhető legyen az, amit a városból már ismernek az emberek, de ami helyben még nem áll rendelkezésre. Ez a polgári részvétel pozitív értelemben. Ezen egyéni kezdeményezés általában akkor sikeres, ha nemcsak lemásolják a mintát, hanem hozzá is illesztik a helyi igényekhez.

Az érzelmi és a tudatos azonosulás erősítése

Az érzelmi és mentális azonosulás minden olyan ember alapigénye, aki nyitott a közösségi életre. A politikai döntéshozók számtalan segítséget nyújtanak, melyek Európában legtöbb helyen többnyire azonosak: megfelelő környezet teremtése fiatal családok számára; fiatalok és idősek együttélésének támogatása; egyesületek és mindenekelőtt a fiatalok munkavállalásának támogatása, mivel a fiatalok csak így tanulhatják meg, hogy felelősséget vállaljanak, és részt vegyenek a sokirányú közösségi munkában, a falu életében.

Faluházak és faluboltok, játszóterek, padok és találkozóhelyek kialakítása és megtartása; ifjúsági találkozók teremtése; az úthálózati infrastruktúra gondozása; egy, a falu igényéhez alakított tömegközlekedés kialakítása.

Identitás az élet- és tevékenységi térrel

Ha valaki meg akarja érteni a vidéki életet, azt jelenti, hogy túl kell mennie az érzelmi azonosuláson. Az ember vidéken is olyan területen él, mely meghatározza cselekvési lehetőségeit. A környezet szellemi leképződéseit, amit minden ember felépít ahhoz, hogy térben tájékozódjon, „mentális térképnek” neveznek. Ezek veszik körül az egyén minden életterét. A városlakók ugyanott élnek, dolgoznak, vásárolnak, ugyanott vannak a barátaik stb. még akkor is, ha a konkrét helyeket kilométerek választják is el egymástól. Jelenti, hogy pl. a kölniek helyben maradnak, és csak ritkán kerülnek ki a városból. Ez egy speciális azonosulást eredményez.

Vidéken mindez teljesen másképp van. Az ellátandó emberek kisebb létszáma miatt a kínálat sokkal messzebbre ér el, illetve sokkal nagyobb a vonzáskörzete egy várossal összehasonlítva. Az ellátó egységek száma jóval kisebb, mely olykor szinte

monopolszerepet jelent számukra. Ez azt jelenti, hogy azoknak, akik vidéken laknak, szinte nincs is más gazdasági alternatívájuk ezekkel az egységekkel szemben. Mint ahogy a különböző személyeknek is egy a céljuk, melyből adódóan a mentális térképeik is nagy hasonlóságot mutatnak – ez a vidéki emberek jellegzetes tulajdonsága.

A vidéki identitás tehát más jellegű, mint a formális városi:

Nagyon konkrét, gyakran csak a lényegre szorítkozó, és a vidéki élet életcéljait tükrözi vissza. Itt a változások minden ember életében ugyanazt jelentik. Ha egy városban a pék nyugdíjba megy, és az üzlet helyét egy másfajta szolgáltatás veszi át, megváltozik ugyan a vevők térbeli-időbeli viszonya az üzlethez, de nem alapvetően. Onnantól kezdve egy másik péktől vásárolnak, és az új egység talán még gazdagítja is a környéket.

Ezt az életteret sok tényező határozza meg:

A munkalehetőségek, az ellátás, a képzési lehetőségek, a szabadidős lehetőségek, az egészségügyi és közigazgatási intézmények. Kivétel nélkül mind meghatározzák a helyi kereteket. Ugyanakkor sokkal inkább racionálisan, semmint érzelmi alapon veszik igénybe őket.

Az élet- és a tevékenységi tér erősítése

A regionális élettér csak nagyobb kereteken belül alakítható. Míg helyi szinten a lakosság aktivitása kétségtelenül a legfontosabb hajtóerő a falu és a vidék fejlődése szempontjából, a regionális kereteken belül sokkal nagyobb a politikai elvonatkoztatás. Ráadásul a lakosság nem is érzi, hogy személyesen érintve lenne, vagy hogy képes lenne a lehetőségek alakítására. Ezért van szükség minden szinten a lakosság és a politikai résztvevők közötti együttműködésre. Épp ott található a legjobb példák arra, hogyan alakítható életünk színtere, ahol ez az együttműködés a lakosság és a politikusok között konstruktív: a munkalehetőségek javíthatóak helyi együttműködésen alapuló gazdálkodással, a középréteg erősítésével, gazdasági vérkeringés kialakításával, a vidéki terület gazdagságának kihasználásával (pl. fa, mezőgazdaság, táj, kultúra stb.). Vidéken az ellátás többnyire magángazdaságok kezében van. A hiány azonban pótolható többek közt szövetkezéssel, a tömegközlekedés javításával, vagy közvetlenül a termelőtől való beszerzéssel.

A vidéknek kétségtelenül szüksége van képzési és továbbképzési lehetőségekre is. Ehhez fontos lépés a falusi iskolák megtartása. A megfelelő fokú képzés és továbbképzés megszervezése, a vidéki régiók széles sávú internethez juttatása, a magabiztos gazdálkodó nők szakmai képzése és továbbképzése ugyancsak jó példaként szolgálnak. Természetesen a vidékiek is szeretnék élvezni a megfelelően magas színvonalú kulturális rendezvényeket, melyek azonban csak regionális szervezéssel megoldhatóak.

Egyidejűleg szerveződik sok egykori falusi egyesület regionálissá vagy alakul meg eleve mint regionális egyesület. A kultúrталálkozók szervezése, azon készség, hogy a kultúra decentralizáltan szerveződjön, mindez emeli a vidéki élet minőségét.

A számtalan régió Európája

Akár az ausztriai Burgenlandot vagy Tirolt, a sváb vidéket vagy az Eifelt Németországban, a belgiumi Ardenneket vagy a luxemburgi Öslinget nézzük, a régiók Európáját különféle regionális identitás jellemzi.

Ezen öntudat kialakulása sok szinten történik. Először egy megnövekedett öntudat létezik, mely általában több évtized vagy akár évszázad alatt alakul ki. Főként történelmi és természeti tényezőkön alapul. Az öntudat második formája a régió politikai megjelenésében gyökerezik. A tartományok számtalan jogosítványukkal és az abból adódó jelentőségükkel a legfontosabb alakító tényezők a politikai szervezetek mellett. De gyakran nagytelepüléseknek, kistérségeknek és nagyobb struktúráknak is lehet olyan kisugárzásuk, hogy az hozzájárul a konstruktív regionális öntudathoz.

De megteremthető „művi” úton is, egy ügyes helyi marketingfogással. Ez a „művi” öntudat csak a legkritikább esetben indul ki az alapokból. Általában profi szakértők dolgozzák ki és kommunikálják sikeresen európai programok segítségével a megfelelő eszközöket. De hogy mennyire lesznek hosszú életűek, még bizonyítaniuk kell.

A regionális öntudatnak csak akkor van esélye, ha a tetteket és cselekvéseket e három varázsszó jellemzi: együttműködés, együttműködés és még egyszer együttműködés – és mindezt lehetőleg valamennyi területen. Minden kétséget kizáróan ez lehet a jövőben a vidéki fejlődés legfontosabb mozgatórugója, annál is inkább, mert az Európai Unió is erre szeretne fokozott hangsúlyt fektetni. Mindezt ki kell még egészíteni nyitottsággal (tanuló régiók), tapasztalat- és eszmecserével (jó példák) és vállalkozási kedvvel (alakítani és nem csak igazgatni). Csak így van esélye a falumegújításnak teret nyernie a jövő számára a globalizációval szemben. Ennek a jövőnek szüksége van identitás(ok)ra, ami a legkedvezőbb esetben egy igazi politikai lobbiként realizálódhat. Amíg a politika első sorban (és olykor kizárólag) a városoknak és vonzáskörzetüknek tervez, és ezt kényszeríti rá a vidéki területekre is, a falumegújítás és a vidékfejlesztés nem marad más, mint szimpatikus kísérletezés.

AZ EMBER ÉS A FALU

(A szerző német tájépitész)

A falut legbelül annak lakói tartják össze. Személyes életcéljaikkal, generációikkal, az egymással való együttélésükkel, helyi folytonosságukkal, a tájjal való egységükkel mint identitás- és megélhetési alappal.

A falu társadalomrajzának valósága jelentősen megváltozott és a jövőben is alkalmazkodni fog a társadalom megváltozott fejlődéséhez. Korábban a falu olyan léttér volt, ahol olyan emberek éltek, akik főként a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási munkamegosztásnál, valamint (kisebb mértékben) a kézművességnél és a szolgáltatás terén kihasználták a meglévő adottságokat, és a termékek kismértékű körforgásából éltek. A falu és a táj egymástól elválaszthatatlan egységet képezett. A több generáció együttélése, egymás ellátása a mindennapok részét képezte, mindenki testi erőnlétének és képességeinek megfelelően járult hozzá a „mű” egészéhez. A fiatalok az idősökkel való együttlét során kaptak helyi ismereteket, vettek és adtak át generációról generációra hagyományokat.

Ma a falu olyan léletteret mutat, melyre a nemek és generációk individualista élettervei, az új médiák használata és a nagyfokú mobilitás jellemző. A személy oly nagy mértékű kötődése a faluhoz és a tájhoz már nem annyira jellemző, és gyakran ahhoz vezet, hogy az egyén elveszíti gyökereit.

Ezen háttér ismeretében felmerül a kérdés: mi fogja a jövőben összetartani a falvakat? Ugyanúgy az ember lesz-e az, együttélésével és a tájhoz, a régióhoz való kötődésével együtt. A falu egy élet-, gazdasági és pihenőterület, egy többfunkciós térség, mely mind gazdaságilag, mind infrastruktúráját tekintve fejlődik.

A manapság aktuális kifejezések, mint képzés és továbbképzés, egyesületi élet, a generációk bevonása, a rászorulókat ápolása és a róluk való gondoskodás, a nemek egyenjogúsága, a teleházak, valamint az új médiák csak egy részét képezik azon témáknak, melyek fontosak egy személyre szabott falu közössége számára.

A saját hagyományokra való visszanyúlás, a megerősítés, a képességek, készségek és a szervezési struktúrák és a velük való tudatos foglalatosság a demográfiai fejlődés tükrében, valamint a jövő igényei együttesen jelentik a szociokulturális és szociális berendezkedés alakítását.

A következetes többgenerációs élet feldarabolása és a nemek egyenjogúsága (munkahelyi is) miatt egyre nagyobb szerep jut a gyermekfelügyeletnek. Ennek módját a saját család lehetőségeinek kiaknázásán túl a gondozóknál történő csoportos napi elhelyezés, a játszócsoportok és óvodák képezik. Az általános iskola alsó tagozatos időszakában a falusi iskolák a legideálisabbak, gyakran a több osztály integrálódásából létrejött csoportok is kedveltebbek, mint a diákok központi iskolába történő utaztatása, mondván „rövid lábak – rövid utak”. Fontos kiegészítő ajánlat a diákok délutáni (napközi) felügyelete – helyileg vagy regionálisan –, iskolatípustól függően. A későbbi osztályokba az utaztatást már nem lehet elkerülni, itt is szerepe lehet a közösségalkításban helyesen együtt eltöltött időnek. A „késői” képzések új trendje nyomán jött létre a táv- és szenioroktatás. Ez azt jelenti, hogy az emberek érdeklődési területeiknek megfelelően további oktatásban részesülhetnek, ismereteiket elmélyíthetik. Mindez történhet a hagyományos képzési intézmények keretein belül vagy – az új médiumok nyújtotta lehetőségeket kihasználva – autodidakta módon.

Generációkon átívelő, fontos társadalmi platformokat képeznek a helyi egyesületek, a kulturális, a sport-, a társadalmi, valamint az egyházi intézmények. Integrált munkára van szükség, és a kezdeményezésekbe be kell vonni a kisebbségeket, pl. mozgáskorlátozottakat, betelepülteket, menekülteket vagy betegeket is. Így szabadulhatnak fel a tevékenységek során olyan kreatív energiák, melyek hozzájárulhatnak egy új öntudat kialakulásához.

Idősebb korban hatni kell az elmagányosodás ellen, be kell vonni az embereket a szociális rendszerbe, és bizonyos esetekben szükség van az otthoni támogatásra/ápolásra és a fokozott gondoskodásra is. Ebben nagy szerepe van, hogy megteremtsék a kommunikáció lehetőségét, valamint hogy helyben biztosítsák a segítségnyújtási és továbbképzési intézmények működését.

A jövő számára nem fontos, hogy a faluközösség tagjai egymással rokoni kapcsolatban állnak-e vagy hogy éppen milyen életszakaszban is vannak. Fontos azonban, hogy kötődjenek egymáshoz, érezzék, hogy összetartoznak, hogy hagyatkozhatnak egymásra, fontos az emberi azonosulás és a helyi kötődés. Erre épül a lakosságon belüli kommunikáció és a falvak együttműködése, mely életterünk alapját és a régió „értelmi szövetségét” képezi.

HAGYOMÁNY ÉS INNOVÁCIÓ? VAGY INNOVÁCIÓ A HAGYOMÁNYOK ELŐTT?

(A szerző osztrák, az ARGE szakértője)

Csak aki tudja, honnan jött, tudja meghatározni azt is, merre tartson. Ezt tartották szem előtt korábban a tengerészek, amikor a csillagok állását fürkészték. Hasonló elveket vall magáénak a kibernetika, a folyamatok természet példáján alapuló irányításának tana is: a termékek – szól a tan – az idő függvényei és változtathatóak, a funkciók nem. Ha nem akarják, hogy a falu elbukjon, meg kell tartani funkcióit. A mi vidéki falvainkra mindezt kivetítve azt jelenti, hogy a múltban megteremtett hagyatékainkból kell építkeznünk, azokat kell szem előtt tartanunk, korszerűsíteni és fejleszteni. A vidékfejlesztés és falumegújítás alapötletének ezen kell alapulnia.

De valóban ez a helyes látásmód? Nem lehetséges, hogy létezhet a falu életében egy olyan társadalmi és gazdasági felépítmény, mely emberi erőforrásával és potenciáljával más utakat is bejárhat, és sikeresen alakíthatja a jövőt? A hagyományos működési elvhez való csatlakozás és annak továbbvitele az egyetlen lehetséges módja a kezdeményezéseknek? Persze világos, hogy – Jean Cocteau után szabadon – a hagyomány nem a hamu imádatát kell hogy jelentse, hanem a tűz továbbadását. Nincs mostanság mégis más lehetőség arra, hogy a jövőt sikeresen alakítsuk, újfajta működéssel, melyeket a jelenleg folyó óriási társadalmi változások generálnak?

Ha egy vidéki településen tényleg már csak „hamu” van, és nincs egy parázsfészek sem, ami még lángra lobbanhat, akkor megérett az idő a nagy változásokra. Nem kell, hogy radikálisok legyenek, mint annak idején keleten, ahol az új gazdasági és társadalmi elképzelések érdekében tudatosan szakítottak minden értékkel és hagyománnyal. Olyan változások kellenek, melyek kreatívak és innovatívak, amik olyan gazdasági és életteret teremthetnek, mellyel az emberek azonosulni tudnak, ahol jól érzik magukat, és ahol szívesen élnek. Olyan változásra van szükség, melynek újraélesztett lángja talán képes a hagyomány hamuját is újra meggyújtani.

A vidékfejlesztés és falumegújítás sok kitűnő programjában gyakran látható a hagyományokhoz kapcsolódó, a jelen problémáit innovatív módon megválaszoló kezdeményezés. A régi arculatot sok kreativitással és új látásmóddal ültetik át az új koncepciókba, hogy azok megfeleljenek a mai követelményeknek és igényeknek, valamint hogy fenntarthatók legyenek. A régi önellátás és zárt világ helyébe egy újfajta kezdeményezés lép, melynek célja, hogy az ipar és a mezőgazdaság erősítése érdekében újat és új értékeket teremtsen, új vidéki munkahelyeket hozzon létre, megtartsa a régi épületeket és a település magját, de korszerű, új formákat hozzon létre az épi-

tések során, kihasználja a kistérségi anyagkörforgási rendszereket, biztosítsa és kielégítse a társadalmi kapcsolatokat és igényeket.

Néhány más példa esetén ez nyilvánvalóan nem volt lehetséges. Ott a fejlesztés egyértelmű előnyben részesült a kihaló félben lévő vagy már kiveszett hagyományokkal szemben. Nem volt lehetőség az elmúlt hagyományokhoz való alkotó csatlakozásnak, csak az a lehetőség maradt, hogy vagy hagyják tovább a települést széthullani, vagy teljesen új kezdeményezésekbe kezdenek. Ezt mutatnánk be három példa segítségével.

KÖNYVFALUVÁ VÁLÁS

BREDEVOORT, HOLLANDIA, 1998

Az 1600 lelkes holland kistelepülés Bredevoort-Aaltannel együtt képez egy közigazgatási egységet, ami a mai napig nem jelenti azonban azt, hogy a település lakói ne éreznék magukat bredevoortiaknak. Ezen erős öntudat ellenére egyre erősebben érezhetővé vált az életminőség romlása. Nem segítettek rajta a település büszke építményei sem. Bredevoort egy történelmekben gazdag terület, külterületén mezőgazdasági üzemek állnak, melyet egy park övez, mely harmonikus átmenetet képez a szántó és a település között. Bredevoort szíve a középkori óváros, melynek házai a 17. században épültek, és mely együtttest 1986-ban védelem alá helyeztek.

A fiatalok mindezek ellenére többnyire elvándoroltak, a település központjába települt kis gazdaságokat egyre inkább felszámolták. Ennek következtében a település központjában 40 üresen álló vagy csak részben használt épület volt. Az egykoron mezőgazdasággal és kisiparral rendelkező városka mindinkább elveszítette gazdasági jelentőségét, és egyre inkább fenyegette a széthullás. Ez a mélypont néhány bredevoortinak kihívást jelentett, elgondolkodtak egy átfogó változtatáson és felléptek a leépülés ellen. Alapítványt hoztak létre, és elkezdték létrehozni különleges, új értéket teremtő falumegújítási programjukat.

A falu központjának védelem alá helyezésével megújultak az utcák és a házak. Ez önmagában még nem jelentett csodát az emberek életében. De arra jó volt, hogy felfigyeljenek arra a kreatív kezdeményezésre, melynek célja, hogy a települést egy határon túlmutató könyvvárossá alakítsák. Az 1992-ben született projekt kivitelezője a „Bredevoort Könyvváros Alapítvány” volt, ahol nagy elkötelezettséggel folyt az önálló munka, és akik jól osztották meg a munkát a település vezetésével, nemcsak anyagi, hanem tényleges, erős partnerre is találva bennük.

Néhány éven belül elképesztő eredményeket értek el. Ma Bredevoort vezető tagja a „Nemzetközi Könyvvárosok Szövetségének” és több mint 30 antikváriumot, galériát és képzőművészeti műhelyt, valamint könyvkötészetet és regionális történelmi dokumentációs centrumot mondhat magáénak. Mindezek az üresen álló, funkciójukat veszített épületekben leltek otthonra. Ilyen hatalmas számú antikvárium, galéria és műhely ösztönzőleg hat. Egyre több kulturális rendezvény kerül itt megtartásra: koncertek a több száz éves St. Joriskerkben, kiállítások, színházi előadások, felolvasások, művészeti körutazások, gondolás hajóút a csatornán, és mindezek előtt sok kicsi, de igényes könyvkereskedés nyilvános könyvkötészeti bemutatókkal.

Az új ötletek rendkívüli mértékben hozzájárultak az üresen álló házak kihasználásához, a város központjának felélénkítéséhez, a lakók életszínvonalának javulásához. Nem utolsósorban azért is, mert a lakhatás és a gazdaság térben közelebb kerültek egymáshoz. Ezen túlmenően a „Bredevoort könyvváros” kezdeményezés virágzó kultúrturizmust teremtett, melynek pozitív hatása van a gazdaság több területére is. Mindez határozottan megmutatkozik új munkahelyek teremtésében, a városokra jellemző üzletágakban is.

A szétszórt település mezőgazdasága is profitált a projektből. A kempingek és sátorozási lehetőségek, melyek évente mintegy 100.000 könyvturistának állnak rendelkezésre, további bevételt jelentenek, és megvan az a szerepük is, hogy elősegítik a vendéglátás további fejlődését. Itt kell megjegyeznünk, hogy a Bredevoort körüli terület hivatalosan is „értékes kultúrtájnak” számít, mely a természetvédelmi érdekek fokozott szem előtt tartását teszi szükségessé. A természetvédelem jelentős szerepe a parkrendezésben – védik a csalánt, hivatkozva annak hasznosságára – , valamint a falu energiaellátásánál is megmutatkozik, ahol egyre nagyobb szerepet kap a szél- és napenergia.

Bredevoort nem utolsósorban a szociális ellátás során is egyedi kezdeményezéseket dolgozott ki, mint például az ökomenikus iskola, egy, az idősek otthonaként működő komplexum és a szomszédos kolostor idősek otthonává történő átalakítása, melynek dolgozói igény esetén ápolói, gondozói feladatokat is ellátnak. Az idősek gondozásában is megjelenik a településfejlesztés és falumegújítás „belső alapelve”, mely mint egy piros fonal végigvonul a kezdeményezések és intézkedések mindegyikén.

Tudatosan szabnak korlátokat önmaguk számára és szorítják elviselhető keretek közé a változtatásokat (limitált kempingférőhelyek, a könyvesboltok száma, az idősek otthonának, valamint az idősek komplexumának mérete), azzal a céllal, hogy biztosítsák a fenntarthatóságot és a fejlődést. Mindezek mellett törekednek a térséghez való kötődésre, az integrált kezdeményezésekre, az innovációra, és mindebben

nagy szerepet szánnak a sokoldalú helyi, régió túlmutató és a bilaterális együttműködéseknek is. Nemrégiben nemcsak azt sikerült elérniük, hogy az emberek a városokból ingázzanak vidékre, hanem az irodalommal más előnyt is hoztak a faluba: a környező települések témák gesztorságával bízzák meg.

AZ „ŐRÜLTEN MEGVÁLTOZOTT” FALU⁴

HERRNBAUMGARTEN, ALSÓ-AUSZTRIA, 2004

Az 1000 lelkes Hernnbaumgarten mindössze egyórás autóútra található Ausztria fővárosától, Béctől, mégis majdnem a világ végén, a csehországi „vasfüggöny” mentén. A település lenyűgöző példával szolgál az új út megteremtésében. Azelőtt minden meglehetősen reménytelennek tűnt. Egy főként szőlőtermesztésre épülő falu, savas borának imázsával, kilátások nélkül, az 1918-ban kialakult periférikus helyzeténél fogva kivérezve, a köztársaság északi részén, az utóbbi évtizedekben ráadásul a nyugati világ hermetikusan lezárt határán. A mezőgazdasági struktúra átalakítása, az elvándorlás, a kirándulóturizmus ellehetetlenülése, a kevés munkalehetőség meglehetősen korlátok közé szorította a fejlődést.

Az új út a nézőpont egy fura változásában érhető tetten. Idézet egy honlapról: „A formálhatatlan kis település vidáman egyensúlyoz a barátságos professzionalizmus és a jó szándékú félreértés mezsgyéjén. Ez sokkal szórakoztatóbb és nem is működik rosszabbul.”

„Találmányok, amikre nincs szükség” volt a mottója az első osztrák nonszensz találmányok vásárának, amit a hernnbaumgarteniek szerveztek. Ez volt az elindítója annak, hogy egy „őrületen megváltozott” település jött létre, melynek valóságos védjegyévé vált az egészséges humor. Ezen „találmányokból, melyekre semmi szükség”, már egy egész nonszensz múzeum alakult, ahol a furcsa tárgyak belépő ellenében akár tárlatvezetéssel is megcsodálhatók.

A falu nézőpontjának „srég” megváltoztatása átragadt a gazdaság és az élet egyéb színtereire is. Példaként említhetnénk a posta bezárását. Az általában szokásos, sikertelen ellenállás helyett a borászok „postarókáknak” keresztelték át magukat. 23 üzem „palackpostává” alakult, és a csomagszolgálat mellett üdvözlőlevelet, gratu-

⁴ Az eredeti kifejezés „ver-ruckte” szójáték: egyszerre utal őrületre és mozdulásra. (A szerk.)

lációkat és részvétüzeneteket továbbítanak a boros üvegeken. Az előny kézenfekvő: nem a feladó, hanem a címzett élvezi a finom, kézzel szedett szőlő nedűjét. Egyúttal megkap egy, a feladó által tervezett üdvözlőkártyát is, melyen a burgunditól kezdve, a blauburgeren, a zöld veltelinin, a fehér burgundin és a olaszrizlingen át a zweigeltig minden bor íz-ABC-je is megtalálható. És mindez 48 órán belül célba ér!

A fejlesztés motorja a „Gondolattúltengéseket Hasznosító Egyesület”, mely egyesület 20 évvel ezelőtt kötelezte el magát az eredetiség és ötletgazdagság mellett. A lakosság kreativitásának köszönhetően a szőlőültetvények északkeleti részén elterülő helység pozitív irányba fejlődött. A falu aktív csoportjának sikerült figyelemre méltó módon a falu számára az „őrült változások” alapötletéből gazdasági és kulturális többletet teremteni. Vidéki művészettel, direktmarketinggel, kulturális rendezvényekkel elérték, hogy beinduljon a gazdasági fejlődés is. A falu turizmusa profitál az ausztriai médiában megjelenő tudósításokból, melyek teret adtak a „Gondolattúltengéseket Hasznosító Egyesület” számos eredeti akciójának. Ezen újonnan nyert ismertség nyomán sikerült Hernnbaumgartenben többek között elszállásolási lehetőségeket is teremteni.

A mezőgazdaság és mindenekelőtt a borászat fejlődött, amely az utóbbi évtizedben alsó kategóriás pezsgőalapbort szállító üzemekből minőségi termékeket előállítóvá nőtte ki magát, mely jól illeszkedik a településre érkező látogatókat élményekkel gazdagítani akaró elgondolásokhoz. A hagyományos építészet megőrzésére törekvő fáradozások mindenekelőtt a pincesorokon érhetőek tetten, ahol külön szót érdemelnek az ún. „labirintuspincék”.

Herrenbaumgarten oly sok területen jeleskedik a településfejlesztés során innovatív ötletekkel, oly elkötelezett és professzionális munkát végez, hogy biztosak lehetünk abban: az elkövetkező években olyan további kiegyensúlyozott, fenntartható fejlődésnek lehetünk tanúi, mint az alternatív energiaforrások vagy a korszerű építészet összetéveszthetetlen helyi elemeinek kialakítása, ami számíthat a lakosság további támogatására.

Nem utolsósorban meg kell említenünk, hogy az utóbbi két évtized fejlődési folyamata példamutató, jól kézzelfogható módon hozzájárult a lakosság önbizalmának növekedéséhez, életterükhöz való ragaszkodásukhoz, az azzal való azonosuláshoz s nem utolsósorban ahhoz, hogy Herrenbaumgarten mára országosan ismert településsé vált.

SZÍNJÁTSZÁS, MINT KITÖRÉS

SIERAKOWO ŚLAWIEŃSKIE, NYUGAT-POMERÁNIA, LENGYELORSZÁG, 2004

A 270 lakosú Sierakowo Sianow községhez tartozik, Nyugat-Pomerániában található. Hihetetlenül kedvezőtlen feltételekkel vágtak bele újíto terveikbe: 1945-ben ki-telepítették a német lakosságot, helyükre Lengyelország keleti területeiről érkeztek új lakosok. Egy heterogén társadalom gyökerek, saját hagyományok és történelem nélkül, Sianow község és a régió periferiáján. Egy majdhogynem középkori önellátó gazdálkodás, parlagon hagyott területek, nyomasztóan nagy munkanélküliség, rendkívüli szegénység. És épp ott, ahol a legkedvezőtlenebbek a feltételek, határoztak el egy falumegújítási programot, amit inkább „szegénységi programnak” kellett volna nevezni. De a projekt ötletgazdái épp ezzel a példával akarták megmutatni, hogy ezt a fejlődést minden más település náluk könnyebben is el tudja érni.

Lenyűgöző, hogyan sikerült a semmiből valamit is elérni. Mivel nem volt lehetőség arra, hogy hagyományokat folytassanak, kitaláltak néhányat: Tolkiéntől „A gyűrűk urát” választották témául, Sierakowo pedig Tolkien regényének faluja lett. Az egyetlen vagyon az ott található iskola volt, ahol a diákok és a falu lakói dolgoztak. Egy létesítmény néhány további építménnyel szolgált a hobbitok „falujaként” – Hobbitow néven – megfelelő díszlettel, mint: torony, kunyhó, sárkány, labirintus stb., előadták A gyűrűk ura történetét, cirkuszi akrobaták mutatványait sajátították el és tanították meg más gyerekcsoportoknak. Felvették a kapcsolatot művészi beállítottságú iskolákkal, A gyűrűk ura témájának állomásaira akadályversenyt szerveztek, valamint kialakítottak egy „iskola a tanyán” elnevezésű bemutatót, ahol a vendégek megtanulhattak vaját köpülni, állatokat gondozni. Mindez a környező tájjal egységet alkotva egy sokrétű programot eredményezett: évfolyamok, kísérletek és tájmegújítási kurzus, környezeti oktatás a bio- és erdőgazdálkodás területén, iskola a tanyán, fazekas workshop, fonás, kovácsolás és faragás, agyagozás, J. R. R. Tolkien művéről szóló eszmecsere, szemináriumok, elbai nyelvtanfolyam, szerepjátékok terepen, kurzusok a vidékfejlesztésben részt vevők számára.

Az említett programok, a „Hobbitow”-témakör történelmi, irodalmi, természeti és kulturális része még nem teljességgel realizálódtak. Sierakowo egyedülálló kis szigetként nehezen is fogja tudni mindezt véghez vinni. Ez kétségtelen.

A felsorolt tevékenységek akkor nyerik el igazán értelmüket, ha az elkövetkezendő években sikerül megvalósítani Sierakowo környező településein azt a 4-5 „téma-falut”, melyeket aztán tartalmilag egymáshoz illesztenek és összekötnek. Az összefo-

gás erejével tisztában vannak, érezhető és jelen van, bíznak benne, hogy ily módon sikerül gazdasági sikereket, bevételt elérni és munkalehetőséget teremteni.

A látogatóknál elsősorban a gyerekekre és fiatalokra helyezik a hangsúlyt, akik szívesen kiélik kreatív energiáikat a színjátszásban, az artistáskodásban, vagy az erdei szerepjátékokban. Persze igyekeznek bevonni minden kor- és társadalmi csoportot.

A mezőgazdaságban kevésbé van arról szó, hogy a középkori gazdaságot felzárkóztassák a mostanihoz, hanem inkább már a jövőre gondolnak. Az első kis üzemek már próbálkoznak, hogy illeszkedjenek az „iskola a tanyán” programhoz. Az oktatás, az anyagok, az állatokkal való kapcsolat egyszerű színvonalon zajlanak, és a tervekben szereplő munkahelyteremtés a „Hobbitow”-falun terén még kezdeti stádiumban van. De maga az ötlet érdekes alternatívának mutatkozik az eredetileg mezőgazdasággal foglalkozó falu számára: mezőgazdaság, mely műhelyként szolgál egy megrendezett, élménykínálatra épülő oktatás számára a táj, gazdaság, természet és történelem területén.

A tervben különösen figyelemre méltó, hogy a projekthez szükséges önrészt más településeken történő fellépésekből, bemutatókból és tréningekből „termelik ki”.

Sierakowo tehát a megújítási folyamat egy teljesen egyedi útját választotta. Az építmények és a helységek egyszerűsége rendkívül megnyerő. Itt épp az anyagi nehézségekből sikerült erényt kovácsolni. Ehhez jött még egy jó adagnyi bátorság, mellyel sikerült a diákok kreatív színházi és artistateljesítményével kiváltani egy folyamat fejlődését, és a falu lakosságát motiválni, hogy saját szerény kereteihez képest aktívvá váljanak. Mindezek mellett fennáll a kérdés, hogy marad-e elég erő, a tervezett „téma-falu szövetség” megvalósítására.

A levonandó következtetések

A bemutatott három példa egyike sem a hagyományos falusi szerepet vette alapul. Minden eltérés ellenére, mely a holland történelmet továbbvivő városka, a halott határon lévő osztrák falu, vagy a lengyel helyzet között fennáll, ahol új történelmet írnak, ami nem is a sajátjuk: mindhárom esetben egy átfogó szerepváltás történt, nem csak igazítás, hanem egy teljes körű változtatás, mely új irányt mutat.

Közös mindhárom példában, hogy rendkívül ötletgazdagok, készek arra, hogy bátran felvállalják az ismeretlenben rejlő kockázatokat is. E nélkül az emberi potenciál és szellemi tőke nélkül ezek a tervek soha nem valósulhatnának meg.

A sikerrel kecsegtető kezdeményezés tehát belülről vagy lentől indul, „bottom up”, ahogy mostanság mondani szokták. A megszokott értelemben vett tervezés és az azzal kapcsolatos egyéb feladatok is csak egy már meglévő ötlet elindulása után öltenek alakot. A kívülálló perspektívájából nézve mindez egy „innovatív szűzszülésnek” tűnik. A keletkezés időpontja nem tisztázható és nem kézzel fogható, eredménye és hatása mégis egyértelmű, jelentős.

Bizton állítható, hogy egy ilyen utat nem lehetne pontos előretervezéssel bejárni. A klasszikus megközelítési mód – 1. a célok megfogalmazása, 2. a célhoz vezető út, 3. a finanszírozáshoz szükséges intézkedések, 4. időtervezés és megvalósítás – mindez itt nem alkalmazható. A döntéseket sokkal inkább menet közben hozzák.

Ezzel nemcsak két különböző módszer áll egymással szemben, hanem két eltérő megközelítési mód is: Hagyomány és újítás? Vagy újítás a hagyományok előtt? A válasz csak egyféle lehet: mindkettő! Nem egyszerre, nem ugyanott és nem mindig, de mégis. És ez így van jól. Főként, hogy tisztában legyen cselekvési lehetőségeink széles skálájával, amely módokon a vidékfejlesztés és falumegújítás megvalósítható.

„A POLGÁRAIM NÉLKÜL NEM TÖRTÉNIK SEMMI!”

A lakosság részvétele, mint a siker záloga

(A szerző osztrák, Tiroli Tartományi Kormányzat)

A München melletti Weyarn polgármestere, Pelzer úr számára ez a mondat nem egy újra meg újra felhasználható lózung, hanem politikai tevékenységének hitvallása. Semmilyen terv, elgondolás vagy döntés nem születik anélkül, hogy a település polgáraival közösen ne dolgozták volna azt fel.

Teljes demokrácia

A falumegújítás alapelve a település lakosságának fejlesztésekbe történő bevonása, hogy a kirekesztettek közül résztvevőket, a nézőkből szereplőket csináljunk. Ez biztosítja, hogy széles alapokon nyugvó megoldások szülessenek és a fontos döntések nagy támogatottságot kapjanak.

A falumegújítás felkínálja azt a lehetőséget, hogy az emberek saját életterüket maguk alakítsák, részvételükkel a település döntéseit pozitívan és tartósan befolyásolják. A falumegújítás segítséget nyújt az önsegélyezéshez, hogy bevonják a tetterre kész lakosságot a közösség történéseibe, hagyják őket rajta dolgozni, hogy a falu fejlődése az érintetteken is múljon. Ezáltal jobban tudnak azonosulni településükkel, jobban elfogadják azt, sok, korábban nem is gondolt ötlet valósulhat meg, melyek a falut elevenné és egyedivé teszik.

Így a falumegújításban sokan vesznek részt, sokan dolgoznak rajta, alakítják azt. A bizottságokban sokan önkéntes alapon dolgoznak, ami mind gazdaságilag, mind tartalmi szempontból fontos a településeknek, tartományoknak, régióknak. E rendkívüli elkötelezettség következménye az is, hogy új közösségek jönnek létre, összekovácsolódnak; közösen dolgoznak és sok ötletet sikeresen valósítanak meg.

Képzés és know-how

A falumegújítás és a különféle falumegújítási képzések keretén belül sok helyütt tartanak olyan kurzusokat, előadásokat és szemináriumokat, melyek a településfejlesztéssel, valamint a lakosság motiválásával foglalkoznak, és amelyekre igény is mutatkozik. Ezáltal a falumegújítás új oktatáspolitikai kezdeményezést indít el, mely

elhagyja a hagyományos vidéki képzés megszokott kereteit, és megteremti az alapját a hátrányos területek új, önmagából eredő, „aktivizálódó fejlődésének”.

Vezérfonalak kialakítása

A falumegújítást akarók közösen dolgoznak ki új stratégiákat, koncepciókat, melyek megmutatják, merre is tartson a település a jövőben.

Az új impulzusok tovább építik a település életminőségét. Ezen vezérgondolatok az elkötelezett lakosság részvételével alakulnak ki. A velük való munka felpezsdíti az életet, összehozza a jó ötleteket, erősíti a felelősségérzetet, cselekvésre sarkall, egyesíti az erőket, rávilágít az összefüggésekre, irányítja a fejlődést, irányt mutat, célokat jelöl meg, új horizontot nyit, elképzeléseket valósít meg, a múltból merít, de a jövőbe tekint, és jelen van a falu minden lakosának életében.

A sajátosságok erősítése-gyengítése egy sikeres fejlődés kimenetele

A falumegújítás célja, hogy a lakosság részvételének segítségével elérjük: foglalkozzanak településükkel/régiójukkal, tudatossá váljanak a pozitívumok és negatívumok, értékeket kapjanak, kiküszöböljék a hiányosságokat, ötleteket dolgozzanak ki – szellemieket és anyagiakat is –, és mindezt megvalósítsák. Az alapelvekben a célok meghatározásával kidolgozásra kerülnek a vidéki élet javítására irányuló tervek. Az alapelvvel való intenzív foglalkozás – az erősítés-gyengítés elvéből kiindulva – a falumegújítási bizottságokban és azok al csoportjaiban történik.

A tiroli Oberndorf – „elkezdeni görgetni a követ”, ...és tovább gurítani

A tiroli Oberndorf településen a követ szó szerint a falumegújítás kezdte el görgetni. Ez által az akció által, mely a falumegújítás keretén belül zajlott, lakossági megkérdezést végeztek. Sok új ötlet született, melyeket később meg is valósítottak. Mindannyian büszkék az eredményre: a főtérre a faluban, mely ünneplésre hívja az embereket, a templom előtti térre, mely elég teret biztosít arra, hogy elidőzzenek ott, a fából épült óvodára, az újfajta fűtésrendszer kidolgozására, amit a környezet védelmére találtak ki, a falu főterén lévő ifjúsági találkozóhelyre.

Oberndorf település hivatalosan Tirol képviselőjében vett részt az európai falumegújítási versenyen és kitüntetését sokrétű kezdeményezéséért és elkötelezett ötle-

teiórt kapta. A 10 éves alapgondolatot az „Ahogy ma tervezünk, úgy élünk holnap” mottó szerint újragondolták és kiegészítették. A követ tovább görgetik – alakul a falu jövője. Innovatív ötletek a gazdaság, munkahelyek, ellátás, szociális intézmény és a környezetvédelem fenntartható fejlesztése érdekében. A cél, hogy ebben a második fázisban is megfeleljenek az Agenda 21 előírásának és ezzel az Ausztria által előírt kötelezettségi nyilatkozatnak.

Míg a falumegújítás kezdetén Oberndorfban a külsős Karlo Hujber segítségével megkérdezték a lakosságot, így most „célprofildolgozatra” csalogatják az embereket. Ezen dolgozatok során minden lakos bemutathatja saját ötletét, és így önmaga is részese lehet Oberndorf jövője alakításának.

A gyerekek és a fiatalok is velünk döntenek

A gyerekek és a fiatalok a jövő döntéshozói. Kreativitásuk, lendületük, lelkesedésük településük ügyeiért már most fontos kell, hogy legyen. A fiatalok beleszólhatnak a település életébe, és együtt alakíthatják azt – ez a falumegújítás egyik célja. A gyerekek már az óvodában és kisiskolás korban aktívan bevonhatók a fejlesztési folyamatokba. Gondolkodnak, javaslatokat tesznek, rajzolnak, közvetítenek, tanulnak, aktívan foglalkoznak településük ügyeivel és gondjaival.

A gyerekeket és a fiatalokat komolyan veszik, megosztják ötleteiket, és ezáltal a legkülönbözőbb módon tudják együtt alakítani a település életét. Ennek az az előnye, hogy szorosabb lesz a viszonyuk településükkel, és úgy nőnek fel, hogy készek részt venni lakhelyük alakításában, ötleteket, javaslatokat tenni. A diákok minden korcsoportban részt vehetnek európai versenyeken, és nyerhetnek díjakat. A falu- és nemzetközi találkozók örömet szereznek, kihívást jelentenek, fontosak a település és annak lakói számára.

Az évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a régiók fenntartható fejlődése akkor biztosított, ha a lakosságot bevonják ezekbe a folyamatokba. A meglévő humán erőforrások felhasználása átfogó, elkötelezett és tartós fejlődési folyamatot biztosít, mely közép- és hosszú távon alakítja a települést.

A RÉSZVÉTELI FOLYAMAT SZÜLETÉSE A FALUMEGÚJÍTÁSBAN

(A szerző osztrák, az ARGE szakértője)

A legendássá vált steinbachi út hihetetlen eredményekben mutatkozik meg. 60 sikeresen megvalósított terv, gazdasági értékteremtése mérhető, fogható és példamutató. Egy büszke mérleg, mely még súlyosabbnak tűnik, ha a kritikus kiindulási helyzetet ismerjük. De hogyan valósulhatott meg ez a mérleg? Honnan jött a lakosság ilyen mértékű azonosulása a tervekkel? Milyen módszerekkel érték el a részvételi folyamatokban való ilyen nagyfokú folyamatos részvételt? Mi áll ennek a sok sikeresen megvalósított innovatív tervnek a hátterében?

Ha utána akar az ember ennek a kérdésnek járni, a „szülés” szó jut az eszébe. A steinbachi fenntarthatóságot szem előtt tartó ötletgyárban van egy grafika, ami ezt a gondolatot szemlélteti. Az ebben megfogalmazott „alkalmat” a nemzés képviseli, a gyakran konfliktusokkal teli „van” és „legyen” periódus a hosszú terhesség időszaka, ami természetesen gondterhes időszak lehet, a „koncepció” a születés, a „szoptatás” pedig a megvalósítás.

De másképp fogalmazva: egy projekt születése olyan, mintha a lakosoknak gyermeke születne. Persze mindehhez bizonyos táptalajra és professzionális segítségre van szükség.

A steinbachi táptalaj

„A léghörön, a hangulaton múlik, azon, amit a terv magából áraszt”, mondja a korábbi polgármester, Sieghartsleitner, és a steinbachi önkormányzati frakciókban kezdetben érzékelhető „Megegyezés az új politikai kultúráért”-hangulatról beszél. Visszagondolva ezt tekinti az újjáépítés legfontosabb kiindulópontjának. A szabály egyszerűen hangzik: a sikereket megosztják, toleránsan bánnak egymással, tekintettel vannak egymásra, mindenki számára elérhetőek az információk, mindenki a maximumot hozza ki magából, hogy elérhessék a célokat, biztosítják, hogy az ötletek szerzői végig jelen legyenek annak megvalósításánál. Ezen szabályokat ne csak hangoztassák, hanem hihetőek legyenek, és a település politikai életének, hétköznapijainak magától értetődő részét képezzék: ez nem könnyű feladat. Csak így lehet ezt a kultúrát az egyes folyamatokban a munkacsoportokon és a polgárokon számon kérni.

Ilyen „átélt” példával lehet elérni, hogy először az önkormányzati testületen belül, politikai hovatartozás nélkül megbízzanak egymásban az emberek. Sok előzetes munkára van szükség ahhoz, hogy félretegyék a pártpolitikai befolyásokat, és politikai konszenzus születhessen. Steinbachban ez az előzetes munka a testület lefektetett szabályzatát jelentette néhány már meglévő szereplővel, illetve sok rendezvényt, mellyel sikerült a bizalom alapját megteremteni.

Ebből fejlődött ki később a tulajdonképpeni részvételi folyamat. Tisztán formálisan mindez úgy néz ki: először klasszikus módon próbálták meg a lakosságot aktíválni (összegyűjtötték érveiket és gyenge pontjaikat, közvélemény-kutatásokat végeztek, néhány kisebb, azonnali projektet indítottak, mint például turistautak építése, a biotop ápolása), majd tematikus és helyi munkacsoportokat alkottak. A következőket tapasztalták: az első ülésen meg kell állapodni a munkaszabályokban, szerepekben és funkciókban. Nagyon fontos: az ülések rövid áttekintése, „ki mit, meddig, milyen előre látható eredménnyel kell hogy csináljon?” Döntő fontosságú továbbá az is, hogy lefektessék, milyen szerepe van a lakossági fórumoknak, milyen döntési kompetenciával bírnak. Ezután következhetett a munkakörök fejlesztési munkája. Az egyes csoportoknak mindig voltak önkormányzati tagjai is. Ezáltal adott volt a megfelelő információáramlás a képviselő-testületen belül, akik végeredményben a projekteket koordinálják, és anyagi vagy jogi segítségkérés esetén a megfelelő intézkedéseket meghozhatták.

Ezen hivatali struktúrák ugyan segítenek, de önmagukban nem elegendők. Itt viszsa kell utalni a kiinduló helyzetre: „a légkörön, a hangulaton múlik, azon, amit a terv magából áraszt”. A steinbachi út nyilvánvalóvá teszi, mennyire fontos, hogy a polgármesterek jó példával járjanak elől. Nehéz a polgároktól olyan dolgokat elvárni, amiket az ember saját maga nem tesz meg. De ha a szikra átugrik, akkor a formális szervezetek élettel telnek meg.

A segítők szerepe

Régebben szülés levezetéséről beszéltek. Ma a bábák nemcsak segédkeznek a szülésnél, hanem egyre inkább segítők is a várandós és szülő nőknek. Ez alatt azt értjük, hogy közvetlen a szülésnél való segítségnyújtáson túl, a terhesség kezdetétől fogva, egészen a szoptatásig elkíséri a kismamát. Arról van szó, hogy támogassák, segítsék a lakosság érdeklődésének, vágyainak és értékeinek fejlődését, azok kialakulását.

A programot és a lakosság abban való részvételét tehát megfelelő módon előre meg kell tervezni. Ez a steinbachi módszer esetén azért is különösen fontos, mert így

megteremtik a lehetőséget arra, hogy mindenki részt vegyen a programban, aki akar. Ez egyrészt biztosítja, hogy adott esetben a tervezők és szakértők elvégeztessenek dolgokat, ha jelenlétükkel és tapasztalatukkal nem tudják/akarják a szárnyaló fantáziát irányítani vagy kormányozni. Másrészt ezúton növelhető is a részvételi hajlandóság, mert „a gyerek születésével” az azzal való azonosulás és az iránta mutatott érdeklődés is sokkal nagyobb a megvalósulásig. A tényleges és mindenekelőtt fenn tartható lakossági részesedés Steinbachban nyilvánvalóan a következő három tényezőn alapul:

A kezdetekkor megadni a lehetőséget a részvételre. Ebből adódik:
Engedik a szereplőket az egész részévé válni.
Az emberek résztvevők akarnak lenni.

A részesedés lehetőségének megadása akkor lehetséges, ha adott egy alapinformáció a tervezési terület összefüggéseiről. Minden döntéshozónak szüksége van erre az ismeretanyagra. A részt vevő lakosoknak mindez azt jelenti, hogy be kell szerezniük a szükséges információkat, késznek kell lenniük, hogy számukra eddig ismeretlen területeken gondolkodjanak el egyedül és másokkal együtt is, végül szükséges, hogy konfliktushelyzetekben képesek legyenek megfelelő megoldást találni. Steinbachban mindez legjobban főleg az erények és gyenge pontok elemzésénél, a közvéleménykutatásokba való bevonáskor, a kisebb azonnali akcióknál, és az azokkal kapcsolatos mozgósításkor valósult meg.

A részt venni akarás abból a vágyból adódik, hogy az emberek szeretnék az élet minél több területét saját elképzelésük szerint alakítani. Sokszor ezt az igényt – korábbi negatív tapasztalatok miatt – elfojtják magukban. Az izgatottság és a félelem, hogy a hiányos szaktudás miatt kudarcot vall az ember, hogy úgyis csak kihasználják, mert a polgármester és a képviselők csak saját érdekeiknek megfelelő döntéseket hoznak meg, vagy a tervezőkkel szembeni kisebbségi érzés, akik tapasztalataik révén az előírásokról, normákról és engedélyezési feltételekről úgyis többet tudnak, gyakran lefékezik a részvételi hajlandóságot. Az aktív részvételt tehát nem szabad biztosra venni, hanem a lakosságot, úgy mint Steinbachban, döntéshozói kompetenciával aktivizálni, mobilizálni kell.

A munkák elvégzése olyan igény, mely a tervezőkre és a szakértőkre vonatkozik. Az aszimmetria ellenére a lakossági részvételt teljes mértékben el kell fogadni, és egyenrangú tervezőpartnernek kell őket tekinteni. A maguk területén ugyanis ők is szakértők – méghozzá a saját igényeiké. A tényleges projektben való részvétel ezért nem nézhet úgy ki, hogy egy jól átgondolt tervet bocsátanak vitára. Egy már felépített, átgondolt tervezeten már nem sok mindent lehet változtatni. Ebben az esetben

a „részvétel” már csak a részletek kidolgozásában lehetséges. A tervezési munka megosztásához más útra van szükség: önálló koncepció és előre megfogalmazott elképzelések nélkül kell a feladatot megközelíteni, kérdéseket feltenni, másokat meghallgatni, nyitottnak kell lenni más kezdeményezéseire és ötleteire, segíteni kell a polgároknak, hogy tisztábban lássák problémáikat, és csak utána kell a megoldáson elgondolkodni. Ezek az erények is jelen voltak a steinbachi módszer esetében, ha arra gondolunk, hogyan tervezték meg a felhasználandó területeket és milyen nagy mértékben vonták be a munkába a lakosságot.

Összefoglalás

A falumegújítás során a végkifejlethez mindig szükséges a munka felosztása: az ember végigkísér egy projektet, lehetővé teszi, elősegíti a lakosság kívánságainak és értékeinek bevonását, segít nekik, hogy közvetlen életük fejlődését ők maguk segítsék világra.

A falumegújítás tervezése során meg kell próbálni egy már meglévő elemzésből kiindulni, megfogalmazni, milyen fejlődési pályára is lenne szükség, kiválasztani a kívánatos irányt mint vezérfonalat: hogyan vezet el odáig az út, majd strukturáltan, tervezetten el kell kezdeni a cél elérését.

Mindkét dolog nagyon fontos. A kialakítás projektenként más-más hangsúlyozású lehet. Ahogy azt a steinbachi út is mutatja, a fenntartható folyamat szempontjából azonban döntő a helyes sorrend.

A VIDÉK JÖVŐJE REGIONÁLIS ÖSSZEFÜGGÉSEKBEN

A vidék felzárkózott

(A szerző a bajor Mezőgazdasági és Erdészeti Minisztérium munkatársa)

A vidéki térség és települési egységei az utóbbi évtizedekben nemcsak Bajorországban fejlődtek hihetetlen mértékben. Míg régebben az volt érvényben, hogy „Csak a városi levegő szabadít fel”, addig ennek a sokak által vallott városi beállítottságnak mára már az ellenkezője igaz: ami korábban elmaradottnak számított, azaz a vidéki szülőföld és régió felvállalása, azt mára felváltotta a vidéki élet felértékelődése. A vidék sok területen felzárkózott és győzött is. Az okok többek közt a következők:

- A képzési esélyek ma már meglehetősen egyenlők az egész térségben. Az infrastruktúra is alkalmazkodott – a széles körű falumegújítási és vidékfejlesztési intézkedéseknek köszönhetően – az életfeltételekhez.
- Az emberekben meglévő vágy, hogy kedvező költségű, önálló otthonuk legyen, amit egy természetközeli közeg vesz körül, vidéken könnyebben megvalósítható, mint a városban.
- A falvak jobban megfelelnek annak az újonnan feléledt igénynek, hogy az emberek részesei legyenek egy áttekinthető közösségnek, közösen alakíthassák életterületüket.

Az általános trendek veszélyeztetik a vidéki területek fejlődését

Ez a nagyon pozitív fejlődés 50 évvel ezelőtt még nem volt látható, és azt mutatja, milyen nehéz a jövőre vonatkozólag előrejelzést mutatni a vidéki területek tekintetében. A cél azonban mindenesetre az kell legyen, hogy biztosítsák a falvak fejlődését. Ugyanis ők jelentik a vidék sejtközpontjait, akiknek a jövőben is lélegezniük kell, azért – ahogy azt Edgar Faure egykori francia miniszterelnök oly szépen fogalmazta –, hogy a városok meg ne fulladjanak. A jövőre nézve az általános érvényű trendek és keretfeltételek, melyek nagymértékben meghatározzák a falvak fejlődését, rendkívül fontosak. Ide tartoznak mindenekelőtt:

- A gazdaság globalizálása és nemzetközivé válása, akárcsak a tér és idő áthidalása a média segítségével, melyek felerősítik a régiók, városok és vidéki települések közötti versenyt és konkurenciát.

- A mezőgazdaság és annak területein bekövetkező szerkezetváltás előrehaladása, amit a felaprózódott mezőgazdasági területeken az európai agrárpolitika irányelvi felerősítenek, a falu, a táj és a vidéki kultúra mind ez ideig keveset tárgyalt funkciójának és fejlődésének következménye.
- A vidéki területek elvárosiasodott jellege – különösen a városközeli régiókban –, ami többek közt a falusi mértékben túlzott mértékű építkezésekhez és az iparterületek elterjedéséhez vezet, területi és szociális szempontból negatív hatással van a vidékre.
- A könnyen elérhető munkahelyek hiánya; több tízezer munkavállaló ingázik naponta, főként a vidéki területekről a városok vonzáskörzetébe, mely környezeti és egészségügyi szempontból meglehetősen káros.
- Az óriási területfelhasználás lakossági és közlekedési célra (naponta kb. 17 ha Bajorországban, ami megközelítőleg 250 labdarúgópályának felel meg), amit a településeknek, gondolva a jövőre és az elkövetkezendő generációkra, fenntartható területkezelési menedzsmenttel és nagyobb felelősségtudat kialakításával kellene elkerülni.
- Végül, de nem utolsósorban, a települések akut anyagi problémái, amik veszélyeztetik a városok és települések létfontosságú intézkedéseinek megvalósítását, nem beszélve olyan „luxusintézkedésekről”, mint a szülőföld- és műemlékápólas.

A falvaknak és vidéki régióknak ezért nincs okuk arra, hogy az utóbbi tíz év összességében pozitív fejlődéseredményét tekintve elégedetten hátradőljenek. Továbbra is ébereknek és aktívaknak kell maradniuk, haladva a „jövő nyomvonalán”.

Még ha nincs is természetes automatizmus az önmagát beteljesítő „A vidéknek van jövője” jóslat értelmében, az említett aktuális „problématrendek” ellenére egyértelműen beszélhetünk – legalábbis Közép-Európában – arról, hogy a vidék immár egyenrangú(bb) szereplővé vált. Az amerikai jövőkutató, John Naisbitt már a 80-as évek közepén (majd később újra) a következőket jósolta a „Megatrends” című bestsellerben: „A 3. évezred küszöbén a vidéki élet lesz a jövő életformája.” Leo A. Nefiodow is megerősíti saját (A hatodik Kondratieff – A teljes foglalkoztatáshoz vezető utak az információs társadalomban) bestsellerében a vidéki területek kiemelkedő esélyeit, mert különleges helyszínt biztosítanak, és a lakosság széles körének képesek az egészséges életvitelt biztosítani.

A falvaknak és községeknek stratégiára van szükségük a fejlődéshez

Ebből kiindulva a városoknak és a vidéknek keményen kell dolgozniuk a jövőjükön. „Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem!” – „Bármit is teszel, okosan tedd, és tartsd a végét szem előtt.” Tapasztalatok szerint mindenkinek érdemes megszívlelni a görög filozófus életbölcességét. Egyaránt vonatkozik falvakra és vidéki településekre, és azok polgáira is. Nekik is okosan, előrelátóan és a következményeket figyelembe véve kell megoldást találni a meglévő kihívásokra és problémákra. A fejlődéshez tájékozódásra van szükség. De az csak értékek és egyfajta beállítottság meglétekor történhet meg. A feladat tehát majdhogynem magától értetődő: ki kell jelölni a település és a vidék, a gazdasági fejlődés és a társadalmi együttélés céljait. A történelemből és a jelenből, az emberi, anyagi és egyéb forrásokból és az erősség- gyengeség sajátosságok mérlegeléséből kiindulva – intenzív beszélgetésekkel – mindenki által képviselhető vezérelveket kell kidolgozni, melyek segíthetnek célirányosan irányítani az otthon fejlődését. Ehhez fontos a képviselők és a polgárok konzevens képzése is (capacity building). A tudás és a képzés, mint negyedik termelési és központi tényező, egyre inkább stratégiai túlélési eszközzé válik.

A közösség erőssé tesz

A globális és nemzeti változásokra, valamint az egyre növekvő városi, gazdasági és társadalmi versenyre adott időszerű és mindenekelőtt szerkezet- és pénzügypolitikai választ a településen túlmutató fejlődési kezdeményezések jelentik. A kistérség, mint a régiókon belüli fejlődés mértékegysége, egyre inkább – és egyre nagyobb – jelentőséggel bír, mert egyre több falu és közösség – részben az egyre szűkülő anyagi lehetőségek miatt – látja be, hogy képtelen egyedül megbirkózni a szabadidős, idegenforgalmi, regionális értékesítési, település- és gazdaságfejlesztési, árvízvédelmi stb. feladatokkal. A településen átnyúló, fenntartható stratégiákra és fejlődésre van szükség, tehát a környezeti, gazdasági és társadalmi tényezők egyenrangú figyelembevételére. Hogy ez eredményes lehet, azt jól mutatja az Európai falumegújítási versenyben a kistérségi pályázatok sikeres részvétele az utóbbi években (például Auerbergländ, Grosse Walsertal, vagy a stájerországi Vulkanland).

A vidéknek új munkahelyekre van szüksége

A vidék legnagyobb kihívását a munkanélküliség, a mezőgazdaság, a kereskedelem és a kisipar területén történő megfelelő létszámú munkahelyteremtés jelenti. Azért kell a falvakban vagy legalább könnyen elérhető közelségben megfelelő minőségű

munkahelyeket teremteni, hogy hosszú távon megakadályozzák a – főleg a jól képzett – munkaképes lakosság elvándorlását. A mezőgazdaságban végbemenő struktúraváltás, valamint a munkaerőpiac megnyitása, ami az EU kelet-európai bővítésével még jobban fel fog erősödni, kétségtelenül kiemeli a helyzet fontosságát. A környezetbarát agrártermékekre, a természetből nyersanyagok és megújuló energiaforrások termelésére és felhasználására, a tömegcikk helyett egyedi termékekre, parasztok által működtetett termelési és értékesítési rendszerekre az igény egyre fokozódik. Ezért érdemelnek a regionális és helyi vérkeringési rendszerek, valamint a kistérségi ellátás teljes mértékű támogatást.

Örvendetes módon ma már nem léteznek olyan természetvédelmi törvények, melyek a földrajzilag peremterületeken lévő régiókat mindig és mindenhol hátrányosan érintenék. Az új információs technológiák – az emberi történelem során először – reményt adnak arra, hogy kiegyenlítsék vagy legalábbis csökkentsék a vidéki területek jelenleg legnagyobb hátrányát: az oktatási intézményektől és munkahelyektől való távolságot. A varázsszó neve telematika. A településeknek és azok polgárainak nyitottaknak kell lennie ezzel az új technológiai kihívással szemben. Be kell építeniük az internetes és intranetes technológiákat a hétköznapijukba, és használniuk kell azokat. Ebben minden kis siker számít.

A szülőföld alakítása egy aktív felelősségteljes társadalomban

Alexander Mitscherlich egykor „A városok lehetetlen gazdálkodása – felbujtás az elégedetlenségre” című írásában úgy fogalmazott, hogy „szülőfölddé az a kis darabka világ válik, amelyért mi magunk is megdolgozunk”. És ez mennyire igaz is. Mindannyian tudjuk, hogy ami munka nélkül az ölünkbe hullik, azt nem értékeljük. Az élettér, az életfeltételek saját felelősségre történő egyéni kialakításának lehetősége éppen ezért alapvető feltétel ahhoz, hogy a lakosság kötődjön a településhez. „Szülőföld csak ott lehet, ahol az emberek saját érdekeiknek megfelelően bekapcsolódnak a munkába.” (Herzog 1997) A szülőföld tehát nem érzélgős, kedélyes, régimódi, kék-fehér⁵ ünnepi beszédeket felidéző, és nem is valami elmaradottat jelentő, a falusias térségekben sem. A haza és annak érzete nem az, amit az ember ünnepi hangulatban érez, hanem a hétköznapi élet valósága, ahogyan élünk, dolgozunk, pihenünk, kommunikálunk stb.

⁵ Bajorország színei. (A szerk.)

Bizakodhatunk, hogy a közös civil kezdeményezések nyomán sok minden történik a falvakban és környékükön: mint pl. az Európai ARGE Vidékfejlesztési és Falumegújítási Verseny is mutatja, ahol minden második évben részt vesznek az európai országok sikeres falvainak legjobbjai, és megmérettetnek egymással. Ez a verseny épp a lakosságra építkezik, akik aktívan részt vesznek életterük kialakításában, és bekapcsolódnak szülőföldjük tartós fejlesztésébe.

„Van, aki megvárja, míg az idők változnak, van, aki kezébe veszi a dolgokat és cselekszik.” Dante Isteni színjátékának ezen szavai mutatják meg a legjobban a helyes emberi hozzáállás alapkövét. Nem kell különösebben hangsúlyozni, hogy az élettér formálása mind vidéken, mind a városokban legjobban akkor sikerülhet, ha mindenki tevékenyen részt vesz benne. Részt venni és cselekedni – ez teremti meg a hidat az aktív polgári közösséghez, amiben a lakosság az állammal és az önkormányzattal egy új „felelősségközösséget” alkot önmagáért, embertársaiért, a környezetért, a következő generációkért.

Tápiógyörgye

Egy sikeres magyar példa

TÁPIÓGYÖRGYE

*a 2005-ös Magyarországi Falumegújítási Díj nyertese,
a 2006-os Európai Falumegújítási Verseny második díjasa,
a 2007-es Virágos Magyarorszáért környezetszépítő verseny falu kategóriájának
első helyezettje*

(A szerzők: Tápiógyörgye polgármestere, valamint a településen élő kistérségi koordinátor – az ökoprogram egyik kidolgozója)

A Pest megye keleti részén elhelyezkedő, Jász-Nagykun-Szolnok megyével határos település, ún. belső periféria. Vasúton a – belterülethez távoli állomással – Budapest–Szolnok vonalon, gépjárművel csak 4 számjegyű közúton közelíthető meg. Mindezek miatt azonban, az ország egyik különleges, természeti látnivalókban még bővelkedő települése.

Tápiógyörgye község területe 5331 hektár, melyből a belterület 362 hektár. A falu első okleveles említése 1220-ban fordul elő. A falu területén, egy 20 holdas park közepén, 1892-ben épült fel a Györgyey család kastélya, mely jelenleg pszichiátriai betegek otthonaként működik. A park egy elkülönített területén működik a községi strand és az ifjúsági tábor, ami a Bábicfészek Erdei Iskola szálláshelye is. A település infrastrukturális ellátottsága jó. A hetvenes években kiépült az ivóvízhálózat és a csapadékvíz-elvezető rendszer, a 80-as években a szilárd burkolatú úthálózat, a 90-es években a gáz- és telefonhálózat, 2003-tól kiépült a széles sávú internet és kábeltelevíziós hálózat. Európai uniós támogatással megkezdődött a kommunális szennyvíz-elvezető rendszer kiépítése.

A település központjában működik a Kastélykert Óvoda (zöld óvoda), a Kazinczy Ferenc Általános Iskola (ökoiskola), a Bartók Béla Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, a gondozási központ, a polgármesteri hivatal, a könyvtár és művelődési ház, valamint a falumúzeum és a tájház (természetismereti bemutatóház). Itt található a posta, a bank, a gyógyszertár és az orvosi rendelők is.

1992-ben a Nemzetközi Madárvédelmi Tanács a település határát fontos madár-élőhelynek nyilvánította, jelentős élőhelyek és fokozottan védett fajok előfordulása bizonyosodott be az elmúlt évtizedben.

A falu határában nyaranta őshonos magyar szürke marhák legelnek, javítják legelőink állapotát és turisztikai látványosságot biztosítanak az idelátogatóknak.

Az országban egyedülálló látványosság a több száz magyar szürke marha áthajtása a település belterületi utcáin keresztül a téli szálláshelyről a nyári legelőkre.

Tápiógyörgyén a gyepterületek kb. 20%-a Natura 2000 terület. Ezeknek a területeknek az értéknövelését segíti elő a legeltetés, kaszálás, fa- és cserjeültetés, a tavaszi vadvizek visszatartása, a madarak és kétéltűek védelme érdekében. A NATURA 2000 területek értékmegőrzését és a környezetkímélő mezőgazdálkodás további elterjesztését a LEADER+ program segítségével szeretnénk elősegíteni.

Településünkön a mezőgazdaság nagyon sok család életében meghatározó szerepet tölt be. Szerencsés helyzetben vagyunk, hisz terjedőben van a biogazdálkodás, aminek széles körben való alkalmazása, illetve a környezet védelme a pályázati céljainkkal egyező.

Egy korábban elhanyagolt külterületen 30 hektár erdőt telepítettünk.

Az erdőgazdálkodási tervünk a terület további növelését tartalmazza, az erdőterületet 100 hektárra kívánjuk bővíteni az elkövetkezendő években.

Hogyan változott meg a település?

A település arculatát jelentősen megváltoztatta a közép-magyarországi regionális fejlesztési támogatással megvalósult, általános iskola felújítása és bővítése, a SAPARD-támogatással megvalósult katolikus templom felújítása, a köztéri parkok talajának és növényzetének szinte teljes cseréje, az automata öntözőrendszer és díszvilágítás kiépítése. A projekt eredményeként a 225 éve alapított általános iskolát a magyar nyelvújítás kiemelkedő alakjáról, Kazinczy Ferencről neveztük el. Ez alkalomból került felavatásra Szórády Zsigmond Kazinczyt megörökítő szobra is.

A névadóünnepségén avattuk fel azt a kis „téglamúzeumot” – egyik szabadtéri tantermünkben –, ahol egy helyi kőművesmester régi téglagyűjteményének darabjait lehet megtekinteni. Ez a kis bemutatóhely a több mint száz éve működő helyi téglagyárnak is emléket állít, hisz a kiállított régi téglák többsége itt készült.

A 2006-ban AVOP-támogatással megújult faluház (művelődési ház, könyvtár), valamint a 2007-ben újjáépített óvoda egységessé tette a falu központi részét.

A szépen felújított településközpontban új jelentést kaptak meglévő köztéri műalkotásaink: a világháborúk hőseinek emléket állító szobor, Szent Kristóf, a Termés,

a Hajnal és a millenniumi emlékmű. A Szent Orbán-szobor 1897-ben készült, s jelenleg a falumúzeum udvarát díszíti. Nepomuki Szent János szobra 1763-ban készült, amely ma a Tápió-patak partján látható.

Falufejlesztésünk során fontosnak tartjuk a régi műemlék jellegű és a modern épületek, terek összhangját. A környezetkímélő anyagok használata, a régi falusias hangulatot idéző cserepes tetők, tornácos faszerkezetek, fakerítések és téglaburkolatok, a felhasznált környezetbarát festékek alkalmazása mind-mind a múlt és a jelen összekapcsolódásának egy-egy pontja. Az új iskola tornyos bejárata kapcsolódik a 19. századi kastélyunk és a templom épületéhez. A kastély szépen rendben tartott parkja immár összekapcsolódik a faluközpont új parkjaival, tereivel.

Tápiógyörgye életében több mint 70 évig jelentős szerepet játszott a község központjában működő ártézi kút, azon túl, hogy a vizet adta, az itt élőknek nagyon fontos találkozási pontja is volt. Svájci testvértelepülésünk segítségével sikerült felújítanunk múltunk e fontos emlékét, a kút újra vizet ad, újra fontos találkozási ponttá vált.

A beruházásoknál nagy gondot fordítunk arra, hogy helyi anyagokat használjunk fel, helyi mesterembereket foglalkoztassunk. Így épült a madármegfigyelő torony és két tanösvényünk is, ahol a helyi erdők adta fa felhasználásával készültek a faszerkezetek. A helyi téglagyár már több mint 100 éve biztosítja a település számára a jó minőségű építőanyagot, az általa készített téglából épült az iskola is. A téglagyár agyagbányája szintén helyben található a gyár mellett, a kitermelés során jelentős üzemi víz keletkezik, ennek elvezetése kiadásokkal járna, itt a korábbi agyagbányából kialakított horgásztavaknak, valamint egy nádasnak jelent folyamatos vízutánpótlást. A horgásztavak vizének frissen tartása fontos a természetközeli élőhely megőrzésének érdekében, a nádas vízutánpótlása pedig lehetővé teszi több fokozottan védett madárfaj megtelepedését.

A település fejlesztése nem csak a belterület határáig terjed. Figyelembe véve külterületi adottságainkat, és egy működő természetvédelmi szellemi műhely képességeit ökoprogramot hoztunk létre. Tápiógyörgye nemzeti parki és Natura 2000-es oltalom alatt álló természeti környezetének védelme érdekében a településfejlesztési tervének központi kérdése a fenntarthatóság. Ez egyrészt a lakosság, a gyerekek és a felnőttek aktív tájékoztatásában, szemléletformálásában, másrészt a falu fenntartható működésének kialakításában valósul meg.

Mit jelent számunkra a fenntarthatóság?

A fenntarthatóságra nevelést már az óvodás kor előtt el kell kezdeni. Ennek színtere a család és a lakókörnyezet. Ezért fontos célunk a szép, gondozott, virágosított falukép kialakítása. Ezzel a felnőttek és a gyerekek számára egyaránt kellemes, a megjelenésével is példát mutató, lakható környezetet; ennek fenntartása révén pedig munkahelyeket is teremtünk. Tápiógyörgye rendelkezik a térség egyetlen ökoiskolájával és az ország egyetlen minősített önkormányzati erdei iskolájával (Bíbicfészek Erdei Iskola).

Ehhez a két intézményhez kapcsolódnak a falu olyan fenntarthatóság-pedagógiai helyszínei, mint a saját forrásból felújított természetismereti tájház, a falumúzeum, a Fülemüle és a Bíbic tanösvény, melyek a gyerekek mellett a felnőttek szemléletformáló színterei is.

Mindezekon kívül túraútvonalakat és pihenőhelyeket alakítottunk ki, madármegfigyelő tornyot építettünk, ezeken a helyeken a látogatók megismerhetik a vidék természeti értékeit. Mindezek fenntarthatósága, karbantartása a lakosság közreműködésével, segítőkészsége, valamint a helyi civil szervezetek támogatása nélkül nem képzelhető el, akik rendszeresen részt vesznek a községben szervezett „tisztasági napokon”, melynek keretében az adódó illegális személtlerakások felszámolását, a közutak melletti árkok tisztítását végezzük.

A táj és a falu megőrzött természeti környezetére épülő pedagógiai programjaink vendégcsalogatók is egyben. Az ország egész területéről és külföldről egyre nagyobb számban ide látogató turisták bevételnövekedést eredményeznek, és munkahelyeket teremtenek a településen, növelve ezzel a falu lakosságmegtartó képességét. Ezeknek a fejlesztéseknek köszönhetően megállt a településről történő elvándorlás, sőt, megindult a környezet- és természetvédelemben dolgozó, jól képzett, a civil és az állami szférában dolgozó szakembereknek a faluba költözése. Ezzel párhuzamosan Tápiógyörgye a térség, a régió és az ország fenntarthatósági mintaműhelyévé vált.

A fenntarthatóságra nevelés, szemléletformálás egyik központi kérdése a hitelesség, a hangoztatott elmélet és a gyakorlat közötti összhang. Ennek jegyében, a pedagógiai innovációt kiegészítve, a környezettudatosság alakítását erősítendő, rohamléptekben folyik a falu fenntartható működésének kialakítása. Megtartottuk és támogatjuk a hagyományos módszereket alkalmazó kisgazdaságokat, melyeket az ökoturizmusba is bevontunk.

A Tápió-vidéken egyetlen településként bevezetett zöldhulladék gyűjtésével megszűnt a kerti hulladékok égetése, és ingyenes elszállítással az önkormányzat komposztálja a hulladékot, így biztosítva a közterekre a humuszutánpótlást.

A zöldhulladék így nem a szeméttelpekre kerül, hanem visszaforgatjuk a helyi gazdák földjeinek trágyázására, így csökkentve a műtrágyák alkalmazását.

A térségben elsőként vezettük be a szelektív hulladékgyűjtést. Ez az intézkedés a környezet terhelésének csökkentése mellett kiváló lehetőséget teremtett a falu közösségi életének, közösségi szellemének fejlesztésében.

A falumegújítási tevékenység egyik első látványos lépése az általános iskola épületének felújítása volt. A lapos tetős, rossz hőszigetelésű épületre faszerkezetű, cserépfedésű tető épült. Ehhez kapcsolódott az iskola udvarának korszerű, a mai kor elvárásainak megfelelő kialakítása, parkosítása, a biztonságos és egészséges kikapcsolódásnak, játéknak helyet adó terület megépítése. Az iskola jelentős belső átalakuláson is átesett, új tantermeket, előadókat építettünk, az épületben helyet kapott egy lift is, így minden szint akadálymentesen megközelíthetővé vált. A felújított épület az esztétikai megjelenésen túl igényesen kialakított teret biztosít a tanulók fejlődéséhez, tanulásához, így már gyermekkorban tudatosulhat bennük, hogy ennek a beruházásnak a megvalósulása értük, az ő érdekükben történt. Ennek eredményeként nyertük el az Ökoiskola címet, így a gyerekek is részeseivé válnak a falu változásának.

A faluközpont parkjainak megújítása, átépítése a községi arculat javításán túl a gyermekek és a szülők érdekeit is szolgálja, hisz a parkokon keresztül, a park mentén kiépített kerékpárúton tudják biztonságos, megújult környezetben elérni iskolájukat.

A gyermekek környezetvédelemre való nevelésében a természeti értékek megismerését szolgáló két tanösvényen, tájházon kívül komoly szerepet töltenek be a helyi pedagógusok. Az ökoiskola pedagógusaiból álló munkacsoport irányításával környezetvédelmi programokat szerveznek és megismertetik a fenntarthatóság alapjait, ehhez természeti értékeinket bemutató füzeteket és munkafüzeteket is készítettünk, amik beépültek a tananyagba. Mindezzel azt a korosztályt készítik fel a jövőre, akik a község távlati terveinek megvalósításához, az európai uniós tagságnak megfelelő körülmények kialakításában partnereink lehetnek.

A strandtábor folyamatos fejlesztése lehetőséget ad a településen élők részére kapcsolódásra, valamint az ide látogató vendégeink számára is. Itt található az erdei iskola szálláshelye is, az innen származó bevételek segítik a beruházás megtérülését. 2008 áprilisában befejeződik a tábor napkollektorral történő ellátása.

Meglévő turisztikai vonzerőnket tovább kívánjuk fejleszteni. Fontosnak tartjuk a biológiai sokféleség és a jelentős természeti értéket képviselő Natura 2000 területek fejlesztését, a megművelt táj megóvását. A megfelelő gazdálkodási rendszerek a vizes élőhelyektől kezdve a száraz rétekig segítséget nyújtanak a táj és az élőhelyek megóvásában. A körülöttünk lévő táj a kulturális és természeti örökség fontos részét képezi, és szerepet játszik a vidéki területeknek, mint munka- és lakóhelyeknek az általános vonzerejében.

Célunk a turisztikai, ökoturisztikai programok egységes szempont szerinti összeállítása, a minőségbiztosítás és az egységes védjegy bevezetése.

A mezőgazdaság sikeres átalakítása az ágazat versenyképességét és a környezet fenntarthatóságát javítja. A gazdaság fellendítése, a helyi termékek feldolgozottságának fokozása és piacra jutásának támogatása munkahelyteremtéssel jár. A helyi speciális élelmiszer-előállításban fontosnak tartjuk, hogy a minőség kerüljön előtérbe.

A helyi élelmiszeriparnak is az egyre növekvő globális versennyel kell szembenéznie.

A falunak esélye van új, különleges termékek létrehozására és forgalomba hozatalára, és minőségi programok révén több érték helyben tartására. A fiatalok képzése – a helyi gazdaság által igényelt szakismeretekre – lehetővé teszi, hogy bekapcsolódjanak a turizmus, a szabadidős tevékenységek, a környezetvédelmi szolgáltatások, a hagyományos vidéki gyakorlatok és minőségi termékek előállítására mutató kereslet kielégítésébe.

Az európai virágos települések versenyéhez kapcsolódva egyre több virágos utcát és közteret hoztunk létre. A virágmagot és virágpalántákat helyben állítottuk elő. Az elöregedett vagy beteg közterületi fákat őshonos cserjékkel és fákkal cseréltük ki. Az utcákban új fasorokat telepítettünk. A közterek, közutak, külterületi részek rendbetételére munkahelyeket hoztunk létre, így a település szinte parlagrafűmentes területté vált.

Szakembereket a falumegújításban

Az utóbbi években Tápiógyörgyén a már meglévő értelmiségi bázishoz jelentős szellemi kapacitás kapcsolódott a környezetvédelem, a tanösvényépítés, a fenntarthatóságra nevelés, az erdei iskola, a turizmus, a kiadványszerkesztés és -írás körében. Ez a szellemi kapacitás lehetővé tette a falumúzeum (népi, tárgyi eszközök bemutatóhelye) felújít-

tását, a tájház (természeti értékek bemutatására), a tanösvények, a madármegfigyelő torony létrehozását, a szakmai anyagok elkészítését.

A folyamatos együttgondolkodás alapozza meg a stratégiák kidolgozását, a tervek elkészítését, majd a megjelenő pályázatok megírását. (A pályázatokra már kész terveink vannak, nem a megjelent pályázatokhoz kovácsolunk ötleteket.) A tervezés, pályázattírás eredménye az utóbbi öt évben kb. 150 megírt pályázat, kb. 600 millió forint támogatás.

A meglévő szellemi műhely kistérségre gyakorolt hatása jelentős. A környező településen működő szervezetek is érdeklődve figyelték a tápiógyörgyei fejlesztéseket és keresték a kapcsolódási lehetőségeket. Tereink, épületeink, útjaink megújításához építésszek nyújtanak segítséget. A kezdeti sikereinket látva egyre több diplomás ember választja lakóhelyéül a falut, szakértőként bekapcsolódva a falumegújítási programba.

Tápiógyörgye ökoprogramjához szakmai segítséget nyújtanak Pest megye és a német Ludwigsburg járás által létrehozott Tápió-vidék Természeti Értékeiért Közalapítvány, valamint a Jászberényi Állatkert munkatársai.

Nemzetközi kapcsolataink

Legnagyobb nemzetközi sikerünknek, az Európai Falumegújítási Díj elnyeréséig külföldi testvérvárosi kapcsolatainkat tartottuk. Nemzetközi kapcsolataink a személyes, családi kapcsolatokon túl, jelentős hatással vannak falumegújítási tevékenységünkre is. 20 éve találkoztunk először az olaszországi Dosolo vezetőivel. 18 éve vittük az első segélyszállítmányt az erdélyi Torockóba. 2005-ben ünnepeltük 10 éves barátságunkat a svájci Wünnewil-Flamatt lakóival. Sokat tanultunk ezekből az emberi, önkormányzati, kulturális kapcsolatokról: tisztességet, szerénységet, megbecsülést, rendet, precízséget, átgondolt településfejlesztést.

Együtt a faluval

A Faluújság, a lakossági fórumok képezik azokat a formális és informális csatornákat melyek segítségével a helybéliek nemcsak tájékozódhatnak, de be is kapcsolódhatnak a helyi problémák megoldásába. Csak így alakulhat át a passzív lakosság cselekedni akaró és tudó polgárok közösségévé, mely a fenntarthatóság paradigmájának központi eleme. Fejlesztéseink összhangban vannak egymással, egymásra épülnek. Ennek érdekében az alábbi programokat indítottuk el helyi lakosság bevonásával, helyi munkaerő alkalmazásával és helyi vállalkozókkal.

A múlt és a jelen együttes meghatározói a jövőnek, melyet az öntudatos, felelőségteljes lakosságra lehet építeni.

Tápiógyörgye önkormányzata foglalkoztató füzeteket készített a falu történetéről és a természeti értékekről, melyeket az általános iskolában tananyagként a gyerekek megtanulnak.

Nagyon fontos az önkormányzat és a helyi lakosság közvetlen kapcsolatának kialakítása, a kapcsolat ápolása, a véleménynyilvánítások lehetővé tétele, amire a lakossági fórumokon van lehetőség. Itt van mód arra, hogy a lakossági igények, vélemények, a községet érintő tervezett feladatok megvitatásra kerüljenek.

A Szent Anna-napi búcsú évszázados hagyománnyal rendelkezik, melyet az utóbbi öt évben sikerült kulturális fesztivállá fejleszteni.

A Szent Flórián-napi tűzoltó-felvonuláson régi eszközökkel, lovas kocsikkal vonulnak végig a mai és az idősebb tűzoltók a falu utcáin.

A május 1-jei reggeli zenés ébresztőt tartó fúvószenekar immáron 30 éve elválaszthatatlan része a falu életének a szeptemberi szüreti mulatsággal együtt. Az ország legkisebb zeneiskolájában működő, és mára a felnőtt „diákokkal” kiegészült 50 fős ifjúsági fúvószenekar rendszeres hangversenyekkel, fellépésekkel nemcsak a település lakóit szórakoztatja, hanem kulturális követünk is, a zenekar nemzetközi aranydiploma elismerésben részesült.

Esélyegyenlőség

Az Európai Unió politikai céljával egyetértve, településünkön is fontosnak tartjuk az esélyegyenlőség biztosítását. Ez kiterjed a település valamennyi polgárára, különös tekintettel az itt élő cigány kisebbségre, az időskorúakra és a fogyatékkal élőkre. A cigányság helyzetének javítása érdekében a helyi cigány kisebbségi önkormányzattal nagyon jó kapcsolatot alakítottunk ki, ennek köszönhető, hogy a településen nem különül el a kisebbség.

Az idős korosztály ellátási színvonalának javítása érdekében a 80-as évek elején létrehoztunk egy gondozási központot. A faluközpontban lévő épületben helyeztük el, melynek bővítését a közeljövőben kívánjuk megoldani. Ez nappali, illetve bentlakásos elhelyezést biztosít, valamint megoldja a házi segítségnyújtást is. A bentlakók

száma jelenleg 21 fő, a nappali ellátást 35 fő veszi igénybe, míg a házi segítségnyújtást 86 fő igényli. Az ingatlan teljesen akadálymentesített.

Terveink között szerepel még egy önkormányzati fenntartású idősek otthonának építése a falu központjában, egy régi faüzem helyén, melyet az önkormányzatnak sikerült megvásárolni, így megszüntettünk egy környezetromboló csúf épületet, helyet biztosítva egy kialakítandó szép teleknek, térnek.

A községben családsegítő és gyermekjóléti feladatokat ellátó szociális gondozó működik, aki kortól függetlenül figyelemmel kíséri a szociálisan nehéz helyzetbe jutó családokat, illetve személyeket.

Az elmúlt években már megkezdtük a község középületeinek akadálymentesítését a helyi mozgáskorlátozottak és időskorúak közlekedésének elősegítésére. A templomnál, az orvosi rendelőkben, az idősek otthonánál, az általános iskolában és a könyvtár épületében lift beépítésével vált teljessé az akadálymentesítés.

Ökoprogramunk fejlesztésénél akadálymentesítést terveztünk a látóvalók megközelítése érdekében is. Elképzeléseink között szerepel akadálymentesített lovas kocsi készítése. Informatikai fejlesztéssel esélyegyenlőséget kívánunk biztosítani az elektronikus ügyintézés elősegítése érdekében. Az időskorúak számára informatikai alapismereteket oktattunk.

Az önkormányzat nagy és fontos szerepet vállal a magán- és a közszféra együttműködésének erősítésében, partnerségének előmozdításában, a vidékfejlesztés innovatív szemléletének ösztönzésében.

Munkahelyteremtés és ökoprogram

Tápiógyörgye a vidék egyetlen önkormányzataként 2006-tól teljes munkakörben alkalmaz önkormányzati turisztikai referenst.

A felújított faluházban a Tápió-vidékért Egyesület alkalmazásában négy főállású alkalmazott segíti a pályázatírási és -menedzselési feladatokat. A községben ma már bárki igénybe veheti a nagy tapasztalatokkal rendelkező pályázatíró munkatársak segítségét, így ugrásszerűen nő az eredményes, megnyert pályázatok száma, és a településre áramló fejlesztési források nagysága. Ez a tudásbázis tette lehetővé, hogy Tápiógyörgyén 2007-ben megkezdje működését a helyi vidékfejlesztési iroda, és 2008-tól itt működhessen az új LEADER-program koordinációs irodája.

Az önkormányzat az ökoprogramban túravezetőket, kocsisokat, teremőröket, takarítókat, kertészeket és kerti segédmunkásokat alkalmaz. A megnövekedett látogatószám további új munkahelyek megteremtését igényli.

A helyben előállított és megtermelt speciális élelmiszereket (méz, pálinka, házi tészta, paprika, savanyúság, sajt, házi kolbász, házi sonka stb.), egyéb termékkel kiegészítve (képeslapok, prospektusok, ajándéktárgyak) üzletekben és kiállításokon is lehet értékesíteni, ez új munkahelyeket teremt.

Az önkormányzat támogatja az ökoprogramon kívüli új munkahelyek létrehozását is, ehhez alkalmas telket, illetve használaton kívüli épületeket ajánl a vállalkozóknak. Az önkormányzat a munkanélküliek foglalkoztatását közmunkások időszakos alkalmazásával oldja meg. Fontosnak tartjuk az olyan vállalkozások támogatását, amelyek partnereink lehetnek környezeti értékeink megőrzésében. Feladataink során a működési költségek csökkentése, valamint a fenntarthatóság figyelembevétele a két fontos szabály, amit mindig betartunk. Az intézmények energiafelhasználását energiatakarékos izzók használatával, a régi elavult nyílászárók cseréjével csökkentjük.

További céljaink

Fejlesztéseink célja az ökoprogram megvalósítása, az életszínvonal emelése, az önkormányzat szolgáltató jellegének erősítése. Településünk akkor tudja megtartani lakosságát, ha az itt élők jó minőségű szolgáltatásokat kapnak. Szükséges a magas színvonalú óvodai és iskolai oktatás, nyugodt időskori ellátás, élhető települési viszonyok, elérhető közszolgáltatások, munkahelyek teremtése, a fenntarthatóság biztosítása.

Ennek érdekében tervezzük jövőbeni céljainkat. Cél a település létszámának 15-20%-os emelése – a terület eltartóképességének figyelembevételével –, a civil szervezetek erősödése, ökoturisztikai programhoz kapcsolódó munkahelyek teremtése, fiatal vállalkozók piacra jutásának támogatása, biotermelés elterjesztése. A tervezéseknél meghatározó a község településrendezési tervében foglaltak megtartása, valamint a helyi építési szabályzat előírásainak betartása, illetve betartatása.

Tevékenységünk összhangban van a regionális fejlesztési stratégiákkal.

Településünk rendelkezik településfejlesztési koncepcióval, településfejlesztési tervekkel.

Ezek a dokumentumok a Közép-Magyarországi Régió Fejlesztési Terveinek, valamint a Tápió-menti Területfejlesztési Társulás terveinek figyelembevételével készültek el. Részt vettünk a Tápió-vidék gazdaságfejlesztési programjának és a térséget is érintő EURO-VELO kerékpáros úthálózat tervezésében, a térség pedagógiai szakszolgálati, belsőellenőrzési rendszerének kidolgozásában.

Eddigi sikereink eredményeként, az új regionális stratégiák kidolgozásában figyelembe veszik lehetőségeinket és céljainkat, így válik egy település „mintatelepüléssé”.

Mindezekon túl, ivóvízminőség-javító beruházásokat hajtottunk végre, csapadékvíz-elvezető rendszert, kerékpárutakat, önkormányzati konyhát és éttermet hoztunk létre, könyvtárat és művelődési házat, iskolát korszerűsítettünk, följújtottuk az idősök otthonát és az óvodát, akadálymentesítettük a közintézményeket, új hulladék- és szennyvízszállító gépjárművet, valamint 20 személyes kisbuszt vásároltunk.

A település jövőképe 10 éves távlatban

A településen, a sajátos rurális karakter és az eltartóképesség megőrzése mellett, a lakónépeség számára élhető lakókörnyezetet és minőségi szolgáltatásokat kell biztosítani. A település vonzó környezetet és szolgáltatásokat nyújt mind a befektetők, mind a turisták részére. A lakónépeség gondosan óvja természeti és táji értékeit, épített környezetét, környezettudatosan él.

Tápiógyörgye gazdasága eredményesen tud bekapcsolódni a regionális gazdasági folyamatokba, biztosítja a helyben való és megfelelő színvonalú jövedelemtermelést.

Tápiógyörgye az együttműködések aktív részesévé válva is megőrzi sajátos hagyományait, karakterét.

Tápiógyörgye a Tápió-vidék legdinamikusabban fejlődő települése, ahol a legfontosabb szempont a fenntarthatóság figyelembevétele, a természeti és épített környezet egyensúlyának megőrzése:

Ennek érdekében az alábbi terveket szeretnénk megvalósítani:

- a Natura 2000 területek értéknövelő fejlesztése,
- a védett területeken található régi itatóhelyek felújítása,
- turisztikai, ökoturisztikai objektumok, bemutató- és fotópontok kialakítása,
- új túraútvonalak kialakítása a gyalogos, kerékpáros és lovas kocsis turisták számára,

- további kerékpárutak építése,
- alternatív energiaforrások megismertetése és alkalmazása,
- kerékpárkölcsonzó létrehozása,
- az erdei iskola infrastrukturális fejlesztése,

- emelt szintű idősok otthonának építése,
- gondozási központ és szolgáltatásainak bővítése,
- az általános iskola tornatermének felújítása,
- a strandfürdő, vízforgató berendezéssel való ellátása,
- minőségi fejlesztések az ivóvízhálózatban,
- önkormányzati bérlakások építése.

Fő célunk az, hogy az itt élő emberek harmóniában tudjanak élni a természettel, a fenntartható fejlődés figyelembevételével, ökoprogramunkba bekapcsolódva életminőségük javuljon.

MELLÉKLET

*Néhány kiragadott példa
az Európai Falumegújítási Díjra pályázók közül*

Néhány kiragadott példa az Európai Falumegújítási Díjra pályázók közül

ARCHANES, KRÉTA, GÖRÖGORSZÁG, 2000

A krétai Archanes, mely oly közel van a Knossoshoz és mégis nagyon messze a megszokott görög turizmustól. A település – természetbe simuló szikláival és szőlőivel – jó úton jár a jövőbe vezető úton.

A falumegújítás egy fiatal polgármester kezében van, a pappal együtt mindenki besegít. A településvezetés kétharmadát nők alkotják.

A klasszikusan egyszerű házak szanálását egy színgazdag tervbe ágyazták. Kedvesen felújított templomok, egyikük értékes, régi ikonokkal, reverendákkal. Az ásatások történetét gondosan dokumentálták, de még nem zárultak le. 2000-ben épp egy kulturális centrumot szerveztek, ahol a régió leleteit szándékoznak kiállítani. Mindenki együtt dolgozott a település történelmén: idős és fiatal együtt gyűjtötte a dokumentumokat, fényképeket és együtt rendezték mappákba. Mindent egy nagy ládikában őriznek. Mindez a turisták által látogatható.

Archanesben a kistermelők a minőségi és ökológiai gazdálkodásra fektetik a hangsúlyt. Szövetségi jelleggel szerveződő csoportok takarítják be és teszik közös sajtólókba az olívaolajat, ugyanez az eljárás működik a szőlő esetében is: étkezési szőlő, borszőlő, mazsola. A direkt értékesítési rendszerek, jelen esetben a helyszínen és Németországban garantálják az értékesítést és a kiváló minőségű, nagy értékű kultúrtáj fennmaradását is. Ezen túl egy turisztikai növekedést serkentő hatás is jelentkezik, mely jövőbe mutató munkahelyrendszereket is tartalmaz. Ezen ritka természetes feltételek között a lényeg az, hogy a terület egy egységes tájhoz legyen sorolható.

AUERBERGLAND, BAJORORSZÁG, NÉMETORSZÁG, 2002

A kiinduló helyzet

Ez a terület Délnyugat-Bajorországban található az Alpok lábainál, és közel 220 km² területet foglal magában 13 000 lakossal. Az Auer-hegy körül terül el, négy települést foglal magában Ostallgäut (Schwaben önkormányzat) és öt települést a Wilhelm Schongai kerületből (felső-bajorországi önkormányzat). A sok csapadék miatt a terület jelentős részét zöldterületnek használják. A szarvasmarha-tenyésztés a csökkenő gazdasági érdeklődés következtében visszaesett.

Az alternatív használatra való átállást korlátozzák a természetes termelési tényezők. Perifériális helyzetéből adódóan a terület strukturális nehézségekkel küzd. Kb. 30 kilométeres körzetben egy nagy traktorgyár üzemel, további munkalehetőség csak jelentős távolságra van.

Az Auer-hegy körüli területet a régió kívül dolgozó lakosság lakja. Ennek megfelelően változik az infrastruktúrára való igény. Ráadásul az elvándorlással a vásárlóerő is egyre csökken. A csökkenő iskoláztatási és képzési lehetőségekkel egyre több fiatal kényszerül a városokba. Az idegenforgalmat jelentősen befolyásolja a környéken található Neuschwanstein és Hohenschwangau. Az ezekhez a fontos turisztikai központokhoz való közelséget ki kell tudni használni.

Az auerberglandi munkacsoport

Az auerberglandi munkacsoport a falumegújítás során alakult ki a részt vevő kilenc településen. Kiváltó oka a lakosság vásárlóerejét vizsgáló tanulmány volt, mely kimutatta, hogy a vásárlóerő 70%-a a környező településekre koncentrálódik. 1996 őszén ülésezett a munkacsoport első alkalommal, 1996. november 26. óta bejegyzett szervezetként működik.

A munkacsoport a kilenc település polgármestereiből, az idegenforgalom, a mezőgazdaság, a természet, a kultúra, a gazdaság és a tervezés szakembereiből áll össze. Az irányító szervezet egy, a települések felett álló munkacsoport, ahol a munkaterületek szakértői együtt közreműködnek. Emellett egyéb szakcsoportok is működnek, melyek ugyancsak hozzájárulnak a terv egészének megvalósításához.

A fejlesztési stratégia

Hogy megállítsák a további problémák felmerülését (a vásárlóerő elfolyását, az értékcsökkenést, az oktatási problémákat), elhatározták a települések, hogy kulturális és gazdasági jövőjüket közösen alakítják a jövőben. Annak ellenére, hogy eltérő önkormányzati hatáskör alá tartoznak, a települések nagymértékben kötődnek az Auerhegyhez és úgy érzik, összetartoznak. Ezt az egyediséget ki kell használni. A gazdasági, kulturális és szociális kapcsolatokat újra fel kell építeni, és ezáltal lehet egy közös gazdasági rendszert megteremteni.

A közös kezdeményezések kiindulópontja a majd' 2000 éves Römerstraße Via Claudia Augusta volt, ami az auerberglandi területen át húzódik. Ez a történelmi út jelentette a legfontosabb észak–déli összeköttetést. Részében a mai napig megmaradt.

Példák a közös akciókra

- „Via Claudia Augusta” – a 2000 éves római út az Auerberglandban
A csoport azt kezdeményezte, hogy éllessék újra ezt a valaha fontos tengelyt, és a hozzá kapcsolódó történelmet, kultúrát, teremtsenek új élményszerzési lehetőséget a turizmus számára. A projekt részben már meg is valósult. Az újjáélesztés ünnepe a régió túlmutató érdeklődést váltott ki. A Via Claudia Augusta mára ismert a nagyközönség számára és mágnesként vonzza a vidéki turizmus kedvelőit.
- Egy regionális minőségvédjegy kifejlesztésére kiírt díj
Egy díj keretein belül neveket és közös logókat gyűjtöttek Auerbergland terület számára, hogy egy helyi/regionális minőségvédjegyet kapjanak, amivel mind befelé, mind kifelé megerősíthetik a minőség tudatosságot, valamint megkönnyíthetik a helyi termékek értékesítését.
- „Auerbergland élményútjainak” megtervezése és megvalósítása
Egy immár 800 kilométer hosszú útrendszer megtervezésével és kialakításával, valamint egy „Auerbergland élményútjai” című kerékpár- és turistatérkép kiadásával elérték a szabadidős kínálat fejlesztését. A pihenni vágyók és a helyiek számára is megnyílt az út a természet, a kultúra, a történelem és a táj felfedezése felé.
- Auerberglandi specialitások
A helyben előállított termékek marketingje az „Auerberglandi specialitások” munkacsoport segítségével valósul meg. A közös marketing megvalósításához

minőségi irányvonalakat állítottak fel. Az első lépéseket a szarvasmarha-értékesítés területén tették meg. Ebben az első siker az volt, amikor a fast-food-burger konkurensként megjelent az „Auerburger”. De a minőségi méz, mézpálinka, a gyümölcsmust értékesítése is sikeresen beindult. Ezen túl sikerült a mezőgazdaságban és a húsiparban a munkahelyeket megtartani és újakat teremteni.

- Közös ipari szemle

A közös termékidentitás erősítése, valamint a kisipar, a szolgáltatás és az ipar munkahelyeinek megtartása érdekében évente közös ipari szemlét hívtak életre. Az egykoron nem hasznosított mezőgazdasági épületek és kisipari területek is új szerephez jutottak.

- Az anyagok önfenntartó körforgása

Az anyagok önfenntartó körforgása az Auerbergben egy nagyra tartott téma. A tudatosító intézkedések mellett (infobrossúrák, energia-szakcsoportok, a kommunák és azok lakosságának energiatanácsokkal való ellátása) az első kiemelendő, megvalósult intézkedések a napenergiával ellátott ifjúsági ház és növénytisztító berendezés, az újrahasznosítási udvar létrehozása, az iskola fűtésrendszerének átalakítása.

Építészet

A Müncheneri Műszaki Egyetem építészhallgatói azon fáradoznak, az auerberglandi régió számára, hogy ötleteiket és terveiket megvalósítsák. Erre alapozva építették fel azon feladatot, hogy a szabadidő és turizmus területéről származó új koncepciókat a helyi kezdeményezésű alapötletekkel ötvözve fejlesszék tovább oly módon, hogy új impulzusokat teremtsenek a regionális építkezési kultúra és építészet számára. Miután bemutatják a projektet, ötleteket és kritikákat várnak a kiállítás látogatóitól. Az új koncepcióknak és az érdekes építészetnek meghatározó szerepe van egy régió jövőjére nézve. Egyre több ember kíváncsi és kész arra, hogy egy hétvégén vagy nyaraláskor alternatívát kapjanak a bajorországi turizmusrégiókban elterjedt ún. „jódliepítészet”, az állítólagos vidéki-alpoki építészettel szemben.

A müncheni egyetem hallgatóinak tervei azt mutatják, hogy az új generációnak, akikre nagy szükség van a turizmusrégiókban, határozott elképzelése van arról, milyen fejlesztések lennének célszerűek. A reakció azért pozitív, mert a tudatosság építése a 2002-es regionális projektből valami hihetetlen nyitottságot és érdeklődést eredményezett, és a belőle készült tanulmányok a megfelelő időben új kapukat nyithatnak meg.

BELLERSEN, ÉSZAK-RAJNA–VESZTFÁLIA, NÉMETORSZÁG, 2002

A 700 lelkes település egy csodálatos természeti környezetben található. Kiemelkedően kreatív és újszerű terveket, stratégiákat és intézkedéseket dolgoztak ki. Az embernek az a benyomása, hogy a falu összes lakója hozzájárul a fejlesztésekhez, és teljességgel azonosulnak a faluval. Ezen azonosulás főként azon alapul, hogy felismerik a falu lakóinak hobbijait és tehetségeit – a polgári elkötelezettség és a munkateremtési lehetőség területén egyaránt. Így alakultak ki fazekasműhelyek, művészeti boltok, egy múzeum. Születtek attraktív turisztikai ajánlatok, valamint terápiai és gyógypedagógiai központok.

A bellerseni emberekre jellemző, hogy erősen kötődnek falujukhoz. Mindez annak is köszönhető, hogy a település központját a helyi igényekhez igazították, a bellerseni műemlékeket védik, és kímélő gazdálkodással ápolják a jellegzetes tájat. Mindezek olyan értékek, melyek az „agrártörténelmi vándorút” által nemcsak a helyiekben, hanem az erre látogató turistákban is tudatosulnak.

DOBBERTIN, MECKLENBURG–ELŐ-POMERÁNIA, NÉMETORSZÁG, 2004

Dobbertin kb. 50 kilométerre Schwerintől található. A település domináns kolostor- és parkképe ellenére megőrizte falusi profilját. A falunak a régió is túlnyúló kisugárzása van, és különös hangsúlyt fektet az oktatásra és a fogyatékos emberek foglalkoztatására. A település nemcsak tudomásul veszi a „Glückstal-(Szerencse-völgy) kolostor” létezését, hanem kreatív intézkedésekkel tudatosan épít rá, és hasznot húz belőle. Támogatják a turizmust, annak is különösen a családbarát változatát, és különleges ajánlatokat kínálnak a fogyatékosoknak is.

Dobbertin különösen sok kulturális és oktatási kezdeményezést mondhat magáénak, melyek az egyesületi életen alapulnak, és amikbe ugyancsak bevonják, elsősorban a közösségi házban, a fogyatékosokat is. Mindezeknek a kolostorpark és a korsópajta szolgál helyszínül. A korsópajta a falu multikulturális központja a hozzá csatolt és szomszédos kreatív műhellyel különleges ékszer ahhoz, hogy lehetőséget biztosítsanak a találkozásokra, és teret adjanak az oktatásnak. Mindezt az iskola és óvoda célzott ajánlatai egészítik ki.

GROßES WALSERTAL, VORARLBERG, AUSZTRIA, 2002*(győztes)*

A Nagy-Wals-völgyi bioszférapark 4 zónás tagozódásával meghatározó tényező: A magzónától elkezdve; az ápolási zónán; a fejlesztő zónán át a regenerációs zónával bezárólag. Minden tevékenységet alárendelnek az ökológiai alapelveknek, ezáltal jöttek létre különböző önellátó modellek az élet minden területén. A gazdasági értékteremtés alapvetően együtt jár mindezzel, de a kultúrtájat az egyéni alapelvek is jelentősen felértékelhetik.

A völgy 6 településéből összeállt szövetségnek sikerül teljességgel fenntartható módon a megvalósítási fázisba terelni az Európai ARGE alapgondolatait, és azokat sokrétű kezdeményezésekkel kiegészíteni.

A gazdasági öfenntartó modelleket a mezőgazdaságban, a kereskedelembe, a faipari és egyéb technológiák megvalósítása során, teljeskörűen figyelembe veszik a jövő igényeit. A Großes Walsertal az egy irányba vivő gondolkodásmóddal és belső tartalékaival összetéveszthetetlen minőséget teremt.

GROßSCHÖNAU, ALSÓ-AUSZTRIA, 2002

Großschönaunak ma 1268 lakosa van, ami jelentős népességnövekedést jelent, és mindez egy olyan régióban, ahonnan inkább elvándorolnak az emberek. Ennek oka a település konzekvens fejlesztése az „ökológia és az oktatás” vezérfonala mentén, mely rendkívül pozitív hatással van az élet és a gazdaság minden területére. Így lett Großschönau a kreatív vidéki iskolai hetek színterévé, kirándulók, oktatásra és pihenésre vágyók kedvelt úti céljává, és egy bioenergia-vásár színterévé, ami minden évben közel 35 000 látogatót vonz. A bioenergetika-tréningközpontnak, az átalakított istállóknak, a könyvtárnak, a biogazdálkodásnak, az új játszótérnek és élményparknak, valamint a színvonalas gyermek- és ifjúságnevelő munkának köszönhetően, itt mindenki megtalálja a számítását, az ökoturista éppúgy, mint a helyi lakosság.

HINTERSTODER, FELŐ-AUSZTRIA, 2000

Hinterstoder egy 1000 lelket számláló elszórt település az Alpok térségében, amelyik erős téli turizmussal rendelkező településsé nőtte ki magát. A települési önkormányzat és a lakosság felismerte a tájban rejlő potenciált, és azon dolgoznak, hogy erősítsék és – elsősorban a turizmus kiépítésével – kihasználják azt.

Egy meggyőző alapelvre építve, „intézményesített” lakossági részvétellel kialakítva, számtalan közös dolgot sikerült megvalósítani: a közintézmények decentralizált energiaellátását, kommunális ökoellenőrzés, energiamérleg készítése, a posta és a rendőrség megtartása, a libegő, a személy és távolsági közlekedés privatizálásának terve, minőségi kulturális rendezvények szervezése és az emberi együttlétek erősítése. Utánozásra méltó a hegyi rétek megtartására irányuló kezdeményezés, a völgyi ligetek beépítésének megtiltása, a biotópkataszter felállítása és a kb. 39 hektáros terület visszarendezése mező- és erdőgazdálkodási területté, ami kurázsiról és egy fenntarthatóságra irányuló jövőképről árulkodik.

Különösen említésre méltó az Alpineum, egy alpesi múzeum és a 2000 végén megnyitott multifunkciós csarnok, melyek a modern építészet és a történelmi jelentőségű építészet kontrasztját alkotják.

KANZEM, RHEINLAND-PFALZ, NÉMETORSZÁG, 2000

Kisipari és ipari üzemeknek a település képét meghatározó épületekbe való telepítése, a településfejlesztés ökológiai szempontok és a meglévő készletek takarékos felhasználásának figyelembevétele mellett, a borászok és gasztronómiai egységek együttműködése, a kerékpáros turizmus kiépítése, figyelemre méltó kezdeményezések szociális és kulturális területeken, példaértékű lakossági részvétel – mindez jellemző Kanzemre, továbbá: egy olyan ritkán látható különlegesség, mint a gyerekek és fiatalok tudatos, intenzív bevonása a munkába, melyet a falumegújítás során immár díjjal is jutalmaztak.

KJERRINGØY, NORVÉGIA, 2000

A nyolcvanas évek közepén Kjerringøy, ez a ma 350 lakosú település egy különös próbálkozást indított el. Elkötelezett lakosok egyfajta animátort alkalmaztak, hogy saját anyagi és emberi erőforrásukat felhasználva, feltartóztassák településük jelentőségének csökkenését, mely az egykori kereskedelmi színtéren egyre inkább szemmel láthatóvá vált. Ennek eredményeként 7 aktív munkacsoportot hoztak létre, melyeknek célja új, egymással összehangolt élet-, gazdasági és pihenőterületek teremtése és azok működésének újradefiniálása. Sikerült a falu önállóságának újjáélesztése – köszönhető mindez előrelátó emberek segítségének, azok elkötelezett munkájának és a tervek profi kísérőinek.

UMMENDORF, SACHSEN-ANHALT, NÉMETORSZÁG, 2004 (győztes)

Először volt jelentkező az egykori keleti tartományokból. Már az NDK-rezsim alatt, az egykori zónahatár menti településként is sikerült megmentenie önállóságát, amennyire ez lehetséges volt. Aktív egyházközösség működhetett, megőrizhették a kulturális értékeiket és fejleszthették társadalmi-gazdasági különlegességeiket. A település ebből adódóan ellenállt a rövid távú, teljes értékváltoztatásnak, és sikerült neki szakértő vitapartnerek segítségével különleges pozíciót kivívni.

Ummendorf a Magdeburgi-síkságon, Közép-Európa legértékesebb szántóterületén található. A szocialista tervgazdálkodás a területen monokultúras mezőgazdaságot, a termelés maximalizálását tűzte ki célul. A felelősség hatékony visszanyerésével sikerült a lakosságnak új tulajdonviszonyokat bevezetni, a területi tervek nyomán a térséget egységes rendszerként felfogni, és az új értékesítési stratégiák által, a társadalom értékmegettartását befolyásolni. Jelentősen szétforgácsolódott tulajdoni viszonyok esetén intelligens stratégiákkal kell megóvni a tájat attól, hogy ne tudjon a piaci történésekkel lépést tartani, és hogy ezáltal a vidéki térség szélsőséges esetben „kopár”, elmaradt területként legyen kénytelen tovább létezni.

A helyi felelősségvállalás biztosítékai:

- különleges hasznosítási jog,
- kommunális lakásépítés,
- direktmarketing rendszerek és
- a kulturális régiók újfajta szemlélete.

A felelősségteljes viselkedés és saját értékeik ismerete szárnyakat ad ennek a közösségnek.

ZURNDORF TELEPÜLÉS, BURGENLAND, AUSZTRIA, 2000

Zurndorf Burgenland északi részén található, peremvidéki helyzetéből és a mezőgazdasági struktúraváltásból adódóan 70%-os elvándorlás jellemzi, mely a falu szerkezetét jelentősen megváltoztatta. Helyes módon felismerték, hogy a gazdasági kihívások mellett, szembe kell nézni a szociális kihívásokkal is. Mindez nagy sikerrel megtörtént, több területen is.

Nagy jelentőséget kapott a lakossági aktivitás, ami a lakosok korai bevonását jelenti a tervezési és döntési szakaszokba, és ami egy átfogó információs és kommunikációs kultúrában is megnyilvánul. Ugyanebbe az irányba mutatnak az egyesületi élet felélesztésére tett kísérletek és a határon átívelő szövetségek és kapcsolatok támogatása is.

Tökéletesen iránymutatóak Zurndorfban a társadalmi-kulturális és szociális minőség területén elért eredmények. Mindenekelőtt a professzionálisan megszervezett, de önkéntes alapon működő szomszédi segítségnyújtás, melynek keretén belül idős, beteg embereket próbálnak meg – ameddig csak lehet – családokban tartani. Ugyancsak példamutató az osztrák–magyar–szlovák határfórum, ami azzal a céllal jött létre, hogy elősegítse a régió kölcsönös összetartozásának tudatát Észak-Burgenlandban, Pozsonyban és Mosonmagyaróváron.

A NEMZETKÖZI ZSÚRI EGY TAGJÁNAK MAGYAR VONATKOZÁSÚ EMLÉKEI

Vissza kellene menni újra meg újra a kiválasztott falvakba, és nyomon követni a változást. Egyszer megadatok nekem: két faluban, a balatoni Keszthely árnyékában – Kapolcson és Vigántpetenden.

Az első látogatásra – 1989-ben – az Európai ARGE keszthelyi ülésén került sor. Mindenkinek, aki ott volt, felejthetetlen marad a mámorító ünnepi est az egyszerre mégsem olyan csupasz kultúrházban. Öt évvel később – 1994-ben – hatalmas lépést tettek előre a falumegújításban. A kis kihalt gazdaságokat, amik 1989-ben még reménytelen kőrakásnak tűntek, felépítették. Néhányukat szinte művészien restaurálták. A hajtóerőt az odautazott művészek és építészek képezték, akárcsak az az idős lelkész, aki a helyi lakossággal a „vasfüggöny” időszakában is tartotta a kapcsolatot. A régi házakkal együtt, a régi parasztházak felszerelését is megmentették, és minden egy múzeumban kapott helyet.

A szociális intézmények is fejlődésen mentek keresztül: már 1989-ben biztosítottak a kultúrházban ebédelési és ételhordási lehetőséget nemcsak az óvodásoknak, hanem az idős lakosság számára is. Egy régi kovácsműhelyt – az eredeti kályhával és fűjtatóval – egy történelmi földművelési eszközzel együtt muzeálisan restauráltak, a szomszédos házban pedig egy szociális centrumot alakítottak ki.

Tovább fejlesztettek egy dombot a Malom-völgyön túl, ahol a közeli Vigántpetenden egy csapat építész család nagy, régi épületeket restaurált és újakkal egészített ki: mindeközben végig tekintettel voltak a drámai, sötét erdős tájra.

Kapolcson és Vigántpetendet továbbra is színházi és koncertrendezvényeivel tartják elevenen. A kultúrturizmus fellendüléséhez kiállításokkal, szobrász- és fafaragó-szimpoziumokkal járulnak hozzá. Akkoriban egy népfőiskola tanfolyamokkal próbálta a helyi lakosság érdeklődését is felkelteni. Ami nagy aggodalomra adott okot, az az volt, hogy hogyan lehetne a fiatalokat a településen tartani. Reméljük, hogy a turizmus és az ökológiai gazdálkodás új munkalehetőségeket teremt. Sok régi munkahely szűnt meg a malomiparban, mert a közeli bauxitbánya felszámolásával a kis Eger-patak kiszáradt: egy mesebeli táj példátlan szétrombolásának mementójaként.

Emlékszem a kis magyar falura is, ami csak 8 házból állt, teljesen kihalt volt, csak egy nénike és a kutyája maradt: Szanticska, amit a szomszéd település lakosai kézművesekkel újra élettel töltöttek meg. Amikor elindultunk, egyik utastársam és

tanítómesterem, Peter Schawerda visszamutatott: megmutatta nekünk, hogy bele volt tervezve a kis falu az éghajlatba. Lakói, akik soha sem hallottak a „klímavédelemről” és ökológiai gazdálkodásról, délen egy kis erdős dombságra települtek gyümölcsfákkal és kaszálókkal. Egyszerűen érezték a természetet.

Somogydöröcskének, az egykor 1800 lelkes falunak mára mintegy 250 lakosa maradt. A falu magyarországi tanyákkal való felépítése ugyanakkor olyan érdekes példája a magyar–német településtörténelemnek, hogy alakulását a pécsi főiskola hallgatói teljeskörűen dokumentálták és rögzítették. A lakók felismerik az értékeket, és egyszerű eszközökkel alakítják ki a meglévő értékeket, anélkül, hogy jelenleg új gazdasági lehetőségek kínálkoznának. A magabiztosságot és öntudatot az európai sokszínűség erejéből merítik. Ez a fajta megjelenés kölcsönös kíváncsisághoz, elfogadáshoz és csodálathoz vezet.

TÁPIÓGYÖRGYE A MEGSZÉPÜLÉS ÚTJÁN

Fotómelléklet

A település főtere 2003-ban

A település főtere 2005-ben

Virágpompa az iskola előtt

Uniós és hazai forrásból újult meg az általános iskola, a templom és az előtte lévő tér is

A község régi kútja 2004-ben... ...és 2005-ben

*A Szentháromság-szobor
2004-ben...*

...és 2005-ben

Köztéri szobraik is megújultak 2005-ben

AVOP-támogatással újult meg a faluház 2006-ban

A kerékpárút 2004-ben épült

A községi konyha saját erőből valósult meg

A községi óvoda 2005-ben...

...és 2007-ben

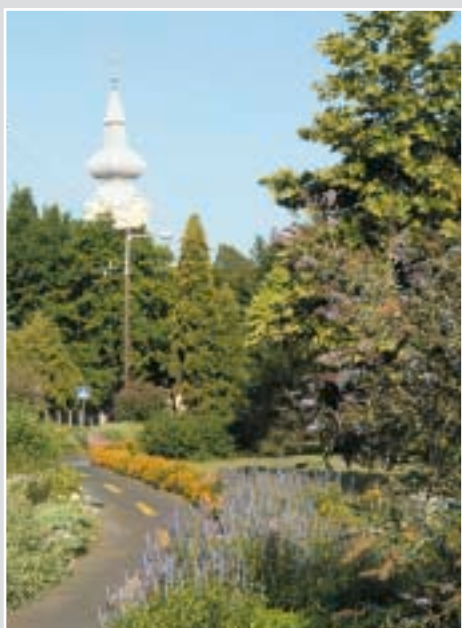
A millenniumi emlékmű előtti tér is megújult 2007-ben

Étterem és panzió munkahelyteremtő támogatásból valósult meg 2007-ben

A Györgyey-kastély a tóval

A falumúzeum és környéke is teljesen megújult 2005–2006-ban

Harmóniában a természettel

